

Miðvikudaginn 15. marz 1967.

Nr. 35/1966. **Einar Bragi Sigurðsson**
Kristján Jóhannesson
Sigurjón Þorbergsson
Stefán Pálsson og
Haraldur Henrysson (Ingi Ingimundarson hrl.)
 gegn
Lárusi Jóhannessyni
 og gagnsök (sjálfur).

Ærumeiðingar. Fébætur. Ábyrgð samkvæmt lögum um prentrétt.

Dómendur:

hæstaréttardómararnir Einar Arnalds, Benedikt Sigurjónsson og Logi Einarsson og prófessorarnir Ármann Snævarr og Magnús Þ. Torfason.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjendur hafa skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 9. marz 1966 og gert þær dómkröfur, að þeim verði dæmd sýkna af öllum kröfum gagnáfrýjanda og að gagnáfrýjanda verði dæmt að greiða þeim málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi hefur áfrýjað málinu með stefnu 21. maí 1966. Dómkröfur hans eru þessar:

1. Að staðfest verði ákvæði héraðsdóms um ómerkingu ummæla.

2. Að refsing aðaláfrýjanda Einars Braga Sigurðssonar fyrir ummæli þau, sem hann var sakfelldur fyrir í héraðsdómi, verði þyngd.

3. Að aðaláfrýjanda Einari Braga Sigurðssyni verði dæmt að greiða honum kr. 15.000.00 til birtingar dóms þessa í opinberum blöðum.

4. Að aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson verði dæmdur „til að sjá um, að „Dómsorð“ héraðsdómsins og allur væntanlegur hæstaréttardómur verði birt á áberandi stað í 1. eða 2. tbl. Frjálsrar Þjóðar, sem kemur út eftir birtingu hans“.

5. Að aðaláfrýjanda Einari Braga Sigurðssyni verði dæmt að greiða honum miskabætur allt að kr. 500.000.00 ásamt 7% ársvöxtum frá 21. marz 1964 til 1. janúar 1965, 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1966 og með 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

6. Að aðaláfrýjanda Einari Braga Sigurðssyni verði dæmt að greiða málskostnað í héraði.

7. Að staðfest verði ákvæði héraðsdóms um óskipta skyldu aðaláfrýjenda Kristjáns Jóhannessonar, Sigurjóns Þorbergssonar, Stefáns Pálssonar og Haralds Henryssonar til að þola fjárnám í eignum sínum til innheimtu sekta og dæmdra fjárhæða, að svo miklu leyti sem greiðslugeta aðaláfrýjanda Einars Braga Sigurðssonar hrekkur ekki til, og þeim gert að greiða málskostnað í héraði í þessum þætti málsins.

8. Að „allir aðaláfrýjendur verði einn fyrir alla og allir fyrir einn dæmdir til þess að greiða“ málskostnað fyrir Hæstarétti.

Mál þetta er risið af ummælum, sem birtust í 34., 35., 36., 37. og 38. tölublaði 12. árgangs vikublaðsins Frjálsrar Þjóðar, sem út kom dagana 7., 14., 21. og 28. september og 5. október 1963. Greinar þessar eru ýmist ritaðar undir dulnefni eða höfundar ekki getið. Aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson var á þessum tíma ábyrgðarmaður blaðsins og ber því samkvæmt 3. mgr. 15. gr. laga nr. 57/1956 ábyrgð á þeim. Huginn h/f var í greindum blöðum talinn útgefandi. Hlutfélagið var eigi skráð, en samkvæmt gögnum málsins áttu aðaláfrýjendur sæti í stjórn félagsins, þegar blöð þessi komu út. Mál það á hendur aðaláfrýjanda Einari Braga Sigurðssyni, sem greint er frá í héraðsdómi, var dæmt í Hæstarétti 20. júní 1966.

I.

Hin átöldu ummæli eru rakin í héraðsdómi. Verður hér á eftir um þau ummæli fjallað, sem aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson var sakfelldur fyrir í héraðsdómi og ummælin auðkennd með sama hætti og þar.

Um I. b., II. d., II. e. og III. f.

Ummæli þau, sem hér um ræðir, beinast eigi að gagn-

áfrýjanda, og ber því að sýkna aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson af kröfum gagnáfrýjanda, að því er þau varðar.

Um III. b.

Ummæli þessi eru meiðandi fyrir gagnáfrýjanda. Varða þau aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson refsingu samkvæmt 235. gr. almennra hegningarlaga. Þá ber að ómerkja þau samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga.

Um V. d.

Ummæli þau, er hér um ræðir, virðast ekki vera slík, að ástæða sé til að ómerkja þau. Ber því að sýkna aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson af kröfu gagnáfrýjanda um ómerkingu þessara ummæla.

Að öðru leyti en að framan er rakið, ber að staðfesta úrlausn héraðsdóms um ómerkingu ummæla og um refsíakvæði þau, sem ummælin þykja varða við.

II.

Svo sem getið er í héraðsdómi, rak gagnáfrýjandi um áratuga skeið umfangsmikla lögmannsskrifstofu hér í borginni. Hann hefur skýrt svo frá, að um langt skeið hafi hann haft fjármálaviðskipti við Búnaðarbanka Íslands og hafi bankinn keypt af honum víxla og önnur viðskiptabréf og hann ábyrgzt bankanum skilvísu greiðslu þeirra. Kveðst gagnáfrýjandi hafa hætt öllum viðskiptum, er hann var skipaður hæstaréttardómari 1. maí 1960, en það hafi tekið um hálft annað ár að ljúka þeim viðskiptum að mestu, sem þegar hafði verið stofnað til.

Gagnáfrýjandi hefur í málflutningi lýst því, að hann hafi, eftir að hann varð hæstaréttardómari, selt Búnaðarbanka Íslands víxla fyrir nafngreindan son sinn, sem rekur lögmannsskrifstofu hér í borg. Víxlana seldi gagnáfrýjandi í skjóli „kvóta“ síns í bankanum og í því skyni, að lögmaðurinn fengi venjulega þóknun af miðlarastarfsemi. Þannig hafi þetta verið með víxil að fjárhæð kr. 150.000.00, samþykktan af Ágústi Sigurðssyni, sem seldur hafi verið bankanum hinn 23. febrúar 1961.

Við úrlausn krafna um refsingu og fébætur ber að hafa í huga þessa forsögu blaðaskrifa þeirra, sem mál þetta er

risið af, og að ekki var viðeigandi, eins og á stóð, að gagn-áfrýjandi stofnaði til síðastgreindu bankaviðskipta. Hins vegar ber að gæta þess, að veitt var harkalega að gagn-áfrýjanda með margendurteknum stóryrðum í nefndum blaðagreinum. Þegar þetta er virt, þykir mega staðfesta ákvæði héraðsdóms um refsingu aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðssonar, þó svo, að frestur til greiðslu sektar verði 4 vikur frá birtingu dóms þessa.

Samkvæmt 1. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga er rétt að dæma aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson til að greiða gagnáfrýjanda fébætur, er þykja hæfilega ákveðnar kr. 40.000.00, með 7% ársvöxtum frá 21. marz 1964 til 1. janúar 1965, 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1966 og 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

III.

Samkvæmt 2. mgr. 241. gr. almennra hegningarlaga ber að dæma aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson til að greiða gagnáfrýjanda kostnað við að birta forsendur og dómsorð Hæstaréttar í opinberum blöðum. Þykir sá birtingarkostnaður hæfilega ákveðinn kr. 7.000.00.

IV.

Samkvæmt 22. laga nr. 57/1956 ber að dæma aðaláfrýjanda Einar Braga Sigurðsson til þess að sjá um, að birt verði dómsorð héraðsdóms og svo forsendur og dómsorð Hæstaréttar í málinu, og skal birting fara fram í fyrsta eða öðru tölublaði vikublaðsins Frjálsrar Þjóðar, sem út kemur eftir birtingu dóms þessa.

V.

Staðfesta ber úrlausn héraðsdóms, að því er varðar aðaláfrýjendur Kristján Jóhannesson, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson og Harald Henrysson. Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður, að því er þá varðar.

VI.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma aðaláfrýjanda Einar

Braga Sigurðsson til að greiða gagnáfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals kr. 35.000.00.

VII.

Hér fyrir dómi hefur gagnáfrýjandi lagt fram allmörg skjöl, sem eigi eru sönnunargögn í máli þessu og eru því óviðkomandi. Ber að víta slíkan málflutning.

Dómsorð:

Framangreind ummæli skulu vera ómerk.

Aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson greiði kr. 7.500.00 sekt í rikissjóð, en sæti varðhaldi 15 daga, verði sektin ekki greidd innan 4 vikna frá birtingu dóms þessa.

Aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson greiði gagnáfrýjanda, Lárusi Jóhannessyni, fébætur, kr. 40.000.00, með 7% ársvöxtum frá 21. marz 1964 til 1. janúar 1965, 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1966 og með 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson greiði gagnáfrýjanda kr. 7.000.00 til að standast kostnað af birtingu dómsforsendna og dómsorðs Hæstaréttar í opinberum blöðum.

Aðaláfrýjanda Einari Braga Sigurðssyni er skylt að sjá um, að dómsorð héraðsdóms og dómsforsendur og dómsorð Hæstaréttar verði birt í fyrsta eða öðru tölublaði vikublaðsins Frjálsrar Þjóðar, sem út kemur eftir birtingu dóms þessa.

Aðaláfrýjandi Einar Bragi Sigurðsson greiði gagnáfrýjanda málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals kr. 35.000.00.

Staðfest er ákvæði héraðsdóms um aðaláfrýjendur Kristján Jóhannesson, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson og Harald Henrysson.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður, að því er þá varðar.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 26. febrúar 1966.

Mál þetta, sem tekið var til dóms hinn 1. þ. m., hefur Lárus Jóhannesson, fyrrverandi hæstaréttardómari hér í borg, höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu, útgefinni hinn 6. marz 1964 og birtri sama dag, á hendur Einari Braga Sigurðssyni rithöfundi, Bjarnarstíg 4 hér í borg, sem ábyrgðarmanni blaðsins Frjálsrar þjóðar út af síðar tilgreindum ummælum í 34., 35., 36., 37. og 38. tbl. 12. árgangs blaðsins, sem út komu dagana 7., 14., 21. og 28. september 1963 (svo). Eru greinar þessar ýmist ritaðar undir dulnefni, eða höfundar er á engan hátt getið. Stefnandi telur hin umstefndu ummæli ærumeiðandi fyrir sig og telur Einar Braga Sigurðsson bera refs- og fébótaábyrgð á birtingu þeirra sem ábyrgðarmann blaðsins á þeim tíma, er ummælin birtust.

Hin umstefndu ummæli eru þessi:

I. Í 34. tbl. 12. árgangs Frjálsrar þjóðar, er út kom hinn 7. september 1963:

a) 1. Í greininni „Hæstaréttardómari seldi — Hilmar keypti affallavíxil verkamannsins“, fyrirsögn greinarinnar og síðargreind ummæli.

2. „Búnaðarbankinn tapar á víxilkaupunum. Við athugun á reikningum Búnaðarbankans kemur í ljós, að hann hefur beinlínis tapað á því að kaupa víxil Ágústs Sigurðssonar og konu hans“. . . .

„En þó að hag Sparisjóðsdeildar Búnaðarbankans sé þannig komið, að hún sé í raun jafn gjaldþrota og aðrir sjóðir bankans voru gerðir með gengisfellingum, þar sem sparisjóðsdeildin fleytir sér á okurlánum frá Seðlabankanum, er samt viðstöðulaust haldið áfram að kaupa jafn vafasama pappíra og víxil Ágústs Sigurðssonar og konu hans, án athugasemda, sem vissulega var algjörlega óverjandi frá bankans sjónarmiði. Auk þess heldur bankinn áfram að kaupa skuldabréf með 6—7% vöxtum milljónum saman. Hér hlýtur því að vera um að ræða aðra skýringu en þá, sem venjuleg bankaviðskipti byggjast á í siðuðu þjóðfélagi.“

3. Undir millifyrirsögninni:

„Verðbréfasala Lárusar Jóhannessonar.“

„Viðskipti Jóhannesar Lárussonar, hrl., eru nefnilega framhald á viðskiptum verðbréfasölu Lárusar Jóhannessonar við Búnaðarbankann. Sér þá hver heilvitamaður, hverju hér er blátt áfram boðið heim . . .“

4. Undir millifyrirsögninni:

„Við rætur meinsins.“

„Eins og þessi frásögn ber með sér hefur lausleg könnun blaðsins, sem væntanlega verður umfangsmeiri fyrir Sakadómi, á máli Ágústs Sigurðssonar og sögusviði þess, leitt okkur beint að rótum þess meins, sem grafið hefur um sig í þjóðfélagi okkar á verðbólgutímunum. Banki, sem á að vera lyftistöng fyrir bænda-stéttina, lendir að því er virðist í klóm verðbólguþraskara verðbréfakaupmanna og skuggalegra fjáraflamanna, þó að betur verði greint frá því síðar.

Dæmið mætti setja þannig upp: Fátækur verkamaður í vandræðum, veit af fyrri reynslu í banka, að hann fær þar ekki það lán, sem hann þarf, vegna þess, að bankinn hefur ekkert fé til að lána, nema með tapi. Í nauð sinni lendir hann hjá verðbréfasala, sem segist verða að taka 65.000.00 kr. afföll af 150.000.00 kr. víxli. Verðbréfasalinn fer með víxilinn upp á kvóta sinn eða sinna í bankanum og fær 150.000.00 kr., þó að bankinn tapi stórfé í vöxtum á viðskiptunum. Og sparisjóðsdeild bændabankans, sem hefði átt að geta styrkt lánasjóði bænda hefði hún grætt, svo ekki þyrfti að taka þangað gengisfellingarlán, getur ekki gert það, þar sem verðbréfasalar og fleiri hafa ráð hennar í hendi sér, að því er virðist.

Hin botnlausu fjármálaspilling hefur fundið sér neðanjarðarfarveg, eykst og tútnar út og streymir fram kolmórauð eins og stórfljót í leysingum.

Í þessu fljóti er íslenzka þjóðin að drukkna, siðgæði hennar og manndómur að kafna. Því heitum við á yfirsakadómara að taka nú á öllu því, sem honum er bezt gefið.

Leggist hinir beztu menn allir á eitt mætti svo fara, að þjóðin ætti sér enn von, þótt dökkt sé í álinn.“

b) Í greininni „Lagaverðir á leið til stjarnanna“, fyrirsögnin og greinin sjálf, sem er svohljóðandi:

„Lárus Jóhannesson, hæstaréttardómari, hefur verið kosinn forseti Hæstaréttar frá og með 1. september sl. og er þessa dagana ásamt forsætisráðherra handhafi forsetavalds á Íslandi. Í nýút-komnu **BLAÐI LÖGMANNA** er frá því skýrt, að Jóhannes Lár-

ursson hafi hinn 13. júlí sl. öðlazzt réttindi hæstaréttarlögmans. Er ekki örvænt, að hans bíði er stundir renna æðsti frami á sviði réttargæzlu og dómsmála, svo staðfastlega sem hann virðist ætla að feta í spor föður síns.“

c) Í greininni „Otur skrifar: Stafar almenningi hætta af lögfræðingum?“, ummælin: ...

„Jafnvel dómurum er engan veginn treystandi í þjóðfélagi okkar í dag. Í dómarasætum geta setið hinir verstu bógar, sem aðrir sekir lögfræðingar vita allt um og geta því með hótunum um uppljóstranir neytt til rangdæmis, eða eyðileggingar á upp-lögðu máli gegn lögfræðingi.“

d) Í greininni „Banki bænda“, ummælin: ...

„Þann gróða, sem sparisjóðsdeild Búnaðarbankans hefði getað haft, hafa verðbréfabraskarar og affallavíxlasalar hirt eins og reikningar bankans bera með sér. Hefði sparisjóðsdeildin sjálf fengið þennan mikla gróða verðbólguáranna, hefði hún e. t. v. verið þess umkomin að lána sjálf sjóðnum, þannig að komast hefði mátt hjá hinum erlendu lántökum og þar með gjaldþroti þessara sjóða.“

II. Í 35. tbl. 12. árgangs Frjálsrar þjóðar, er út kom hinn 14. september 1963:

a) Í greininni „Víxlakaup Jóhannesar. Kaupmaður missti al-eiguna. Úr viðtali við Magnús Jónsson, bankastjóra“. Undirfyrir-sögnin „Mál Guðmundar Óskarssonar“ og ummælin: ...

„Nú var þess óskað af hálfu blaðsins að mega leggja fyrir bankastjórann eitt nýtt mál, sem blaðið hafði upplýsingar um. Ungur kaupmaður hér í bæ, Guðmundur Óskarsson, átti sumarið 1960 fokhelt verzlunar- og íbúðarhús, skuldlaust. Vantaði hann nú peninga til að geta haldið áfram með bygginguna. Leitaði hann til Búnaðarbankans um, þó ekki væri nema 50 þús. kr. lán, út á 1. veðrétt í eigninni, en fékk neitun. Loks neyddist Guðmundur til þess að fara til Jóhannesar Lárussonar hdl. í júnímánuði 1960. Keypti Jóhannes af honum 250.000.00 kr. víxil. Afföll voru 100.000.00, 2% greiðsla til Jóhannesar fyrir að útvega lánið og auk þess greiddi Guðmundur vexti og þóknun í sex mánuði. Vix-illinn var tryggður með 1. veðrétti í húseign Guðmundar. Samþykkjandi víxilsins var Guðmundur Óskarsson, en kona hans útgefandi. Samið var um að greiða víxilinn niður á ákveðnu árabili. Þegar Guðmundur ætlaði að greiða af víxlinum í des-ember 1960, tjáði Jóhannes Lárusson honum, að víxillinn væri eign Búnaðarbankans, og kannaðist ekki við að hafa lofað því,

að víxillinn skyldi framlengdur. Guðmundur skýrði nú banka-
stjóra Búnaðarbankans frá málinu, en hann kannaðist ekki heldur
við nein loforð um framlengingu. Gat Guðmundur að sjálfsögðu
ekki greitt víxilinn og sat nú við svo búið. Síðar fær Guðmundur
boð um að mæta hjá Hilmar Stefánssyni bankastjóra til að ganga
frá framlengingu á vixlinum. Tjáði Hilmar þá Guðmundi, að
Lárus Jóhannesson hefði samið við bankann um framlengingu
og greiðslutíma á vixlinum, en við hann hafði Guðmundur aldrei
rætt um það mál. Of langt er að rekja framhald þessa máls að
þessu sinni, sem endaði með því, að Guðmundur Óskarsson stóð
uppi eignalaus maður. Með tilvísun til greinargerðar bankastjóra
Búnaðarbankans liggur fyrir, að Búnaðarbankinn hefur aldrei
átt víxla eða verðbréfavíðskipti við Jóhannes Lárusson hrl. Aug-
ljóst virðist því, að Búnaðarbankinn hafi keypt víxil Guðmundar
Óskarssonar og konu hans af Lárusi Jóhannessyni, þó að bankinn
gæti ekki keypt 50 þús. kr. víxil af Guðmundi sjálfum. Magnús
kvað þessi víðskipti til komin fyrir sína tíð í bankanum og gæti
hann því ekki svarað til um þau. Var hann þá að því spurður,
hvort skilríki varðandi þennan víxil ættu ekki að vera til í bank-
anum. Kvað hann svo vera. Ýmislegt fleira bar á góma, sem
ekki er rúm til að rekja nú.“

b) Í greininni „Blaðsjá. Fjárhagsvandræði leyst“, ummælin: ...
„Athugasemdinni fylgir mynd af kvittun, sem gæti — þótt
ófölsuð væri — ekkert leitt í ljós nema það hvernig okurlána-
starfsemi fer fram: lántakandi telst hafa tekið við einni upphæð
og skuldbindur sig til að greiða hana, en fær í hendur aðra og
langtum lægri fjárhæð. Blaðið flytur þessa „leiðréttingu“ athuga-
semdalaust og setur henni fyrirsögn: „Sök er fyrnd, ef nokkur
hefði verið“.“

c) Í greininni „Ekki okurmál“, fyrirsögnin og ummælin: ...
„Vegna blaðaskrifa um mál Ágústs Sigurðssonar, þar sem
það er kallað okurmál, vill Frjáls þjóð taka ýtarlega fram, að
hér er ekki um okurmál að ræða í þeirri merkingu, sem almennt
er lagt í það orð. Hér er um miklu alvarlegra mál að ræða en
hin svonefndu okurmál, einnig frá lagalegu sjónarmiði.“

d) Í greininni „Athugasemd við skýrslu bankastjóra Búnaðar-
bankans“, ummælin: ...

„Vissulega varð ekki hjá því komizt að draga fjárhagsástand
bankans á árunum 1959 og 1960, þegar hin miklu verðbréfakaup
áttu sér stað, inn í þau skrif. Sannar greinargerð bankastjóra
Búnaðarbankans og yfirlýsing Seðlabanka Íslands, sem með

fylgir, afar greinilega, að hagur sparisjóðsdeildar Búnaðarbankans var vægast sagt heldur bágborinn þessi ár, þó að haldið væri áfram að kaupa víxla og verðbréf af Lárusi Jóhannessyni í mjög stórum stíl eins og skilríki bankans bera með sér. . .

Við álitum, að hinn stórbætti hagur bankans frá því, sem áður var, geti byggzt á því, að nú er lokið kaupum bankans á verðbréfum og víxlum frá Lárusi Jóhannessyni, sem hann kemur með sem þriðji maður, og fleirum slíkum, eins og blaðið hefur fengið upplýst.“

e) Í greininni „Ágúst kannast ekki við kvittunina sem Þjóðviljinn birti mynd af“, ummælin: . . .

„Ágúst fullyrti, að hann hefði aldrei undirritað neina kvittun til Jóhannesar Lárussonar varðandi víxilupphæðina, og aldrei undirritað nein plögg varðandi þetta lánamál nema víxla og tryggingarbréfið. . .

Síðastliðinn þriðjudag gerist það aftur á móti, að dómsforseti Hæstaréttar, hr. Lárus Jóhannesson, biður um einkaviðtal við einn af ritnefndarmönnum Frjálsrar þjóðar og sýnir honum þá kvittunarseðil þennan. Jóhannes Lárusson, hrl., hefur verið erlendis og er enn. Nú má því enn hér við bæta, að enda þótt Ágúst Sigurðsson hefði undirritað kvittun eins og þá, sem Þjóðviljinn birtir mynd af, var slík kvittun engin sönnun fyrir því að Jóhannes Lárusson hefði ekki tekið 65.000.00 króna afföll af víxlinum, eða ekki fremur en tryggingarbréfið og víxilinn, sem hann undirritaði og hljóðuðu upp á allt aðra upphæð en hann fékk greidda, sbr. það sem um þetta segir í kæru Ágústs og áður er birt. Þá skal sérstök athygli á því vakin, að í því, sem Þjóðviljinn segir sjálfur um mál Ágústs, þar sem birt er yfirlýsingin frá Sigurbóri B. Gunnarssyni stendur: „Kvaðst Ágúst hafa kvittað fyrir 150.000.00 kr. láni“. — Þetta stendur hvergi í kæru Ágústs og þetta hefur Ágúst aldrei sagt. Þá skal einnig vakin sérstök athygli á því að fyrirsögnin, sem Þjóðviljinn velur sjálfur á umrædda grein hljóðar svo: „Sök er fyrnd, ef nokkur hefði verið“. Þetta er marklaust bull og alrangt, en engu að síður athyglisvert, að Þjóðviljinn skuli draga það fram í fyrirsögn á yfirlýsingu frá Sigurbóri B. Gunnarssyni, sem **EKKI** er lögfræðingur, og því dálítið óvenjulegur fulltrúi hæstaréttarlögmanns, svo ekki sé meira sagt“.

III. Í 36. tbl. 12. árgangs Frjálsrar þjóðar, er út kom hinn 21. september 1963:

a) Í greininni „Nýtt milljónadæmi um viðskipti Búnaðar-

bankans og verðbréfasölu Lárusar“, fyrirsögnin og greinin í heild, en hún er svohljóðandi:

„Bankastjórar Búnaðarbankans hafa fyrir skemmstu gert digurbarkalega grein fyrir því, hversu vel hag Búnaðarbankans sé nú komið. Það mun vissulega vera fagnaðarefni þeim fátækum bændum, sem fram til þessa hafa gengið þar bónleiðir til búðar, er þeir hafa þurft á að halda fjármagni til bygginga og annarra búnaðarframkvæmda. En þótt hagur bankans hafi á undanförunum árum ekki verið svo beysinn ávallt, að unnt væri að sinna kvabbi peningalítilla bænda að neinu marki, þá mun það mála sannast — og vitnast æ betur — að ekki hafi skort þar fé, þegar Lárus Jóhannesson, núverandi forseti Hæstaréttar, þurfti að selja mönnum fasteignir. Undanfarin ár hefur Fasteigna- og verðbréfasala Lárusar annast sölu á nýbyggðum húsum fyrir athafnasama og alþekkta húsameistara hér í borg. Í sambandi við þau viðskipti hefur komið fram, að Búnaðarbankinn hefur verið fús, að lána íbúðar kaupendum svo skipti tugum þúsunda króna hverjum einstökum, ef hinir sömu kusu að kaupa af téðri fasteignasölu. Frjáls þjóð veit sönnur á því, að fasteigna- og verðbréfasala Lárusar Jóhannessonar gat þannig t. d. á árinu 1958 útvegað til eins og sama stigahússins, í Álfheimum 32—36, hart nær 1 milljón króna víxillán hjá Búnaðarbankanum, og með þeim þægilegu skilmálum að greiða það niður á 5 árum. Hús þetta byggðu sonefndir Hólakotsbræður, Ingólfur Guðmundsson o. fl. Hefur fasteignasalan raunar ekki farið að öllu dult með lánastarfsemi sína: hefur bæði auglýst hana og sagt frá lánaskilmálum hverjum sem vildi. Er vart unnt að draga af þessu aðra ályktun en þá, að verðbréfa- og fasteignasala Lárusar Jóhannessonar hafi verið rekin sem eins konar deild úr Búnaðarbankanum, enda bera skilríki bankans það glögg með sér.“

b) Í greininni „Rannsókn í Búnaðarbankanum. Hilmar og Lárus kallaðir fyrir“, fyrirsögnin og ummælin: ...

„Síðastliðinn föstudag var uppi fótur og fit innan bankans, því þá mættu þar dómsforseti Hæstaréttar, Lárus Jóhannesson og fyrrverandi bankastjóri Búnaðarbankans, Hilmar Stefánsson, til að standa þar reikningsskap gerða sinna hjá bankastjórunum, Stefáni Hilmarssyni og Magnúsi Jónssyni. Það verður því miður að segjast, að hér er um ákaflega lítið traustvekjandi málsmeðferð að ræða, þar sem Stefán bankastjóri er sonur Hilmars, fyrrv. bankastjóra, og þó að margt gott sé um Magnús bankastjóra þá er hann þó flokksbróðir Lárusar og Lárus fyrrv. þingbróðir

Magnúsar. Hér skal því meira en venjulegan heiðarleika og réttlætisást til, miðað við aldarandann eins og hann nú er, ef allt á að fara að sköpum.“

c) Í greininni „Hvað gerir saksóknari?“, fyrirsögnin og greinin í heild, sem er svohljóðandi:

„Fljals þjóð hefur í síðustu blöðum og þessu lagt á borðið staðreyndir um viðskipti Lárusar Jóhannessonar við Búnaðarbankann, þess eðlis, að fullkomin ástæða virðist til þess fyrir saksóknara að fyrirskipa viðtækari rannsókn á þessum málum öllum en kæra Ágústs Sigurðssonar ein gefur tilefni til. En hvað gerir saksóknari? Almenníngur mun fylgjast með því með mikilli athygli.“

d) Í greininni „Otur skrifar: Réttarríki — eða hvað?“, en hún er svohljóðandi:

„Þegar lesin er kæra Ágústs Sigurðssonar, sem birt var hér í blaðinu nýlega, blasir við heldur nóturleg mynd: Fátækur verkamaður þarf á nokkurri fjárhæð að halda til lagfæringar á lítilli íbúð sinni. Verkamaðurinn þekkir af reynslu, að viðhlítandi úrlausnar er ekki að vænta á heiðarlegum viðskiptagrundvelli í bönkum. Þá les hann í Morgunblaðinu sakleysislega auglýsingu um 150.000.00 þús. kr., sem fáanlegar séu að láni. Auglýsandinn er Jóhannes Lárusson, hdl. En Jóhannes á ekki peningana, heldur einhver huldumaður, sem krefst 65 þús. króna af fjárhæðinni fyrir góðmennskuna eina, því að þar að auki tekur hann af upphæðinni allri venjulega útlánsvexti Búnaðarbanka Íslands, og loks tekur Jóhannes 2% fyrir að útvega lánið. Eftir eru handa verkamanninum 76 þús. krónur, eða ríflega helmingur þeirrar fjárhæðar, sem hann er skulbundinn til að greiða með vöxtum á næstu fimm árum. Allt bendir til, að Jóhannes segi það satt, að hann eigi ekki lánsféð: annars hefði honum tæplega verið neitt að vanbúnaði að greiða þessar 76 þúsundir, strax þegar gengið hafði verið frá víxli og tryggingarbréfi. En víxillinn er samþykktur 21. febrúar, seldur í Búnaðarbankanum 22. febrúar og næsta dag fær verkamaðurinn sinn skarða hlut greiddan. Þar með er orðið ljóst, að það var fé Búnaðarbanka Íslands, sem þriðji aðili bauð til láns í auglýsingunni. Bankastjórar Búnaðarbankans hafa lýst yfir, að þeir hafi aldrei og hefðu aldrei keypt víxla eða verðbréf af Jóhannesi Lárussyni. Hann hefði því ekki getað komið þessum viðskiptum fram aðstoðarlaust í viðkomandi lánastofnun. En þá kemur sá til skjalanna, sem máttugri er, og hjálpar upp á sakirnar: Lárus Jóhannesson núverandi dómsforseti

Hæstaréttar, tekur að sér að selja víxilinn inn á kvóta sinn í Búnaðarbankanum, og Hilmar Stefánsson kaupir hann umsvifa- og athugasemdalaust án þess að kynna sér, hvernig pappírinn sé undir kominn, án þess að tala við lántakandann til að kanna lánsfjárbörf hans og möguleika á að standa í skilum. Nú vakna ýmsar spurningar: Vissi Hilmar, að Jóhannes hafði annazt þessi viðskipti, og keypti hann fyrir milligöngu Lárusar þau bréf, sem hann hefði aldrei keypt af Jóhannesi sjálfum? Eða keypti Hilmar víxilinn í þeirri góðu trú, að Lárus hefði hér einn um fjallað og mundi standa bankanum skil á upphæðinni, ef verkamaðurinn reyndist ófær um að standa í skilum? Ef svo hefði verið, hvers vegna gekk hann þá ekki strax að Lárusi, þegar verkamaðurinn hafði sagt honum alla sögu málsins, í stað þess að bjóða honum að greiða víxilinn á tíu árum? Og þá kemur röðin að Lárusi: vissi hann ekki, að bankinn væri ófús á að kaupa víxla og verðbréf af Jóhannesi, eða hélt hann því af ráðnum hug leyndu fyrir banka- stjóranum, að víxillinn væri frá Jóhannesi runninn? Getur hvótahafi í Búnaðarbanka Íslands refsilaust af stofnunarinnar hálfu skotið inn á kvóta sinn víxlum eða verðbréfum frá þriðja aðila, sem bankinn vill ekki eiga viðskipti við? Og seinast en ekki sízt: ef ákæruatriðið um afföllin er rétt, eins og verkamaðurinn mun nú hafa eiðsvarið fyrir sakadómi, hver sló þá eign sinni á þessar 65 þúsundir eða hverjir, ef fleiri voru en einn?

Hlýtur ekki grunur að falla á þá menn alla, sem að þessum viðskiptum stóðu, og þó mestur á þá tvo, sem yfir fénu réðu, þar sem þeir höfðu ráð Jóhannesar í hendi sér, en hann ekki ráð þeirra? Frjáls þjóð mun ekki taka fram fyrir hendur rannsóknar- dómarans með því að svara þessum spurningum af eða á. Blaðið vill ekki heldur fullyrða neitt um sekt eða sakleysi neins, sem við þetta mál er riðinn, meðan rannsókn þess er ekki að fullu lokið. En segja verður sem er, að of lítill virðuleikablær er þá orðinn yfir æðsta dómstóli þúsund ára réttarríkis, þegar maður, sem sjálfur hefur neglt sig jafn rækilega við óglæsilegt mál og Lárus Jóhannesson hefur gert með því að selja margnefndan víxil og ganga milli manna með kvittanaseðil, sem kærandinn kannast ekki við og almenningur getur ekki skilið hvaða hlutverki á að gegna, telur það samboðið dómaraheiðri sínum og sæmd Hæsta- réttar að sitja þar í dómsforsæti, meðan rannsókn málsins fer fram fyrir sakadómi. Og finnst dómsmálaráðherra ekkert við þetta að athuga? Kapítuli fyrir sig er svo framkoma blaðanna.

Morgunblaðið, Vísir, Alþýðublaðið og Tíminn hafa látið hjá líða að skýra lesendum sínum frá, hvernig mál verkamannsins sé vaxið og tengslum þess við Búnaðarbankann, en þrjú hin fyrrnefndu brugðið Frjálsri þjóð um tilefnislaus rógskrif um stofnunina og ábyrgðarmenn hennar. Þjóðviljinn rekur gang málsins fyrir harða áeggjan þekkts lögmanns í Sósíalistaflokknum, en gín strax á eftir við næsta undarlegri athugasemd frá fulltrúa eins sakbornings og greinargerð frá syni annars, og síðan hefur Þjóðviljinn ekki á málið minnzt, þegar þetta er ritað. Í Mánudagsblaðinu stígur fram sannleikspostuli prímsígnður í tveimur flokkum og flytur varnarræðu fyrir sakborningana frá Grísa-felli réttlætisins. Ritstjóri Nýrra vikutíðinda lýsir í dauðans ofboði allri ábyrgð af fyrri skrifum blaðs síns á hendur Frjálsri þjóð og segir frá því blygðunarlaust, að fyrrverandi starfsmaður Búnaðarbankans, Ragnar Ingólfsson, hafi á sinni tíð hrætt sig til að innkalla blaðið og brenna því!

Manni verður að spyrja: hvað er hér á seyði? Trúa öll þessi málöggn því, að Ágúst Sigurðsson og aðrir, sem svipaða sögu hafa að segja, séu að ljúga sök á hendur mönnum? Eða eru öll þessi blöð múlbundin? Trúa þau því, að ritnefndarmönnum Frjálsrar þjóðar sé það sérstakt áhugamál að ófrægja vamm-lausa menn? Hyggjast þau hafa einhvern ábata af því að siga dómstólunum á Frjálsa þjóð fyrir að hafa þorað að segja frá athæfi, sem er svívirðilegt að almenningsáliti, ef satt reynist? Því er að þessu spurt, að blöðin gætu veitt veigamikla aðstoð við rannsókn slíkra mála utan réttar, ef þau vildu og þyrðu. En þau virðast annað hvort ekki vilja það eða þora, og er hörnu-legt til þess að vita.“

e) Í greininni „Hvað lásu skattayfirvöldin út úr skattskýrslu Ágústs?“, ummælin: ...

„Hverjum eru svo þessar 65 þúsund krónur færðar til tekna til skatts? Milligöngumaðurinn Jóhannes hrl. telur sig hafa aðeins 2%, eða kr. 3.000.00, svo ekki hefur hann farið að telja sér alla þóknunina til tekna. Hefur „Maðurinn“, sem lagði peningana til, og flest bendir til að sé sá, sem seldi víxilin í bankann, talið fram eftirstöðvarnar, kr. 62 þúsund? Og fær hann að skipta þeim tekjum niður á 5 ár eða á jafnmörg ár og fórnarlambið fær að skipta gjöldum sínum? ...“

f) Í greininni „Þrístirni“ í þeim hluta blaðsins, er nefnist „Lítið fréttablað“, ummælin: ...

„Hefur úr mörgu horni heyrzt, að óhörð væri að þessu sinni barátta Þjóðviljans fyrir rétti hins fátæka gegn „botndreggjum auðvaldsins“.“

IV. Í 37. tbl. 12. árgangs Frjálsrar þjóðar, er út kom hinn 28. september 1963:

a) Greinin „Nýtt tugmilljónamál: Prentarablokkirnar hafðar að fépúfu“, en hún er svohljóðandi:

„Byggingasamvinnufélag Prentara hefur á undanförnum árum byggt fjölda íbúða hér í bæ, m. a. hefur félagið byggt íbúðarblokkir við Nesveg, Hjarðarhaga, Kleppsveg og Sólheima. Íbúðirnar voru seldar ýmsum. Sameiginlegt er með öllum þessum íbúðum, að skuldabréf með ríkisábyrgð voru gefin út vegna þeirra allra, mismunandi há, frá kr. 75 þús. til 200 þús., eða meira í einstökum tilfellum.

Bréfin seld með 30% afföllum.

Stjórnendur byggingafélagsins gáfu húsbyggjendum kost á því að selja þessi bréf fyrir þeirra hönd og voru söluskilmálar bréfanna þeir, að afföll voru 30% og 2% þóknun fyrir að selja bréfin að auki. Allir íbúðakaupendur, sem Frjáls þjóð hefur átt tal við, urðu að sæta þessum kostum. Íbúðarkaupendum við Hjarðarhaga a. m. k. var beinlínis tjáð, að verðbréfasala Lárusar Jóhannessonar hefði tekið að sér sölu á bréfunum fyrir félagið. Auk þess mun sama verðbréfasala hafa selt einhvern hluta af skuldabréfunum vegna íbúða félagsins við Kleppsveg, en skuldabréf útgefin vegna íbúðanna við Kleppsveg námu alls rúmlega 7 milljónum kr., að því er blaðinu er tjáð. Verðbréfasala vegna allra íbúða félagsins nemur sennilega milljónatugum. Nú hafa a. m. k. allmargir skuldarar sýnt það gáleysi að greiða af þessum skuldabréfum á skrifstofu félagsins, án þess að afborgun væri færð á skuldabréfið sjálft, samtímis, en það ber mönnum einmitt að fullvissa sig um að gert sé, og hafa bankar meira að segja birt aðvaranir til manna í þessu efni.

Sönnunargögn fengin.

Nú hefur blaðið fengið staðfest, að Búnaðarbanki Íslands hafi keypt á nafnverði þau skuldabréf, sem Lárus annaðist sölu á. Bera þá skilríki bankans með sér, hver selur honum og á hvaða gengi, en bókhald Byggingarsamvinnufélags prentara ber hins vegar með sér, hvað kom í sjóð þess, vegna sölu hvers og eins skuldabréfs, og er það bókhald lögum samkvæmt endurskoðað af trúnaðarmönnum fjármálaráðuneytisins.

Sönnunargögn fengin.

Hér ættu því að vera fengin óræk sönnunargögn um þessi viðskipti frá báðum hliðum og sömuleiðis staðfest dæmi, að það stærsta, sem blaðið hefur greint frá til þessa, um það, hvers eðlis viðskipti þeirra Lárusar Jóhannessonar og Hilmar Stefánssonar hafa verið. Þessu til viðbótar getur blaðið bætt því við, að engin fyrirstaða mun á því af hálfu stjórnar Byggingarsamvinnufélags prentara, að hún léti sakadómara í té allar upplýsingar um þessi mál, væri þess óskað af hálfu ákærvaldsins, ef dæma má af þeim greinargóðu svörum, sem Frjáls þjóð fékk þar, er blaðið leitaði upplýsinga um þetta mál. Og vissulega er það óhjákvæmi-legt, að rannsökuð verði öll verðbréfavíðskipti Lárusar Jóhannessonar við Búnaðarbankann, þar sem naumast er við því að búast, að eitt blað geti birt um þau tæmandi upplýsingar.“

b) Greinin „Otur skrifar: Til athugunar fyrir ákærvaldið“, en hún er svohljóðandi:

„Óhætt er að fullyrða, að skrif Frjálsrar þjóðar um víxla- og verðbréfavíðskipti Lárusar Jóhannessonar og Búnaðarbankans hafa vakið meiri athygli almennings en venjulegt er. Hefur þakk-læti frá lesendum blaðsins blátt áfram rignt yfir það, samfara almennum kröfum um, að blaðið skildist ekki við málið fyrr en réttlætið hefði náð fram að ganga. Almenníngur hefur litið svo á, að þessi mál gætu beinlínis ráðið úrslitum um það, hvort sú almenna siðspilling, sem hér hefur grafið um sig í opinberu lífi að undanfórnu, skyldi móta þjóðfélagið næstu ár og áratugi, eða hvort við getum vænzt þess að búa í raun í siðmenntuðu réttar-ríki.

Blöðin þegja.

Þá hefur almenníngur verið sem þrumu lostinn yfir því, hvernig þau blöð, sem almennt hafa notið trausts sem málsvarar vel-sæmis og réttlætis, hafa þagað um þessi mál og þær bláköldu staðreyndir, sem Frjáls þjóð hefur lagt fram.

Enginn vefengir.

Það hefur ekki farið fram hjá neinum, að enginn þeirra, sem Frjáls þjóð hefur nafngreint sem viðriðna þessi mál með einu eða öðru móti, hefur reynt að mótmæla, hvað þá hrekja skrif blaðsins. Það eru aðeins bankastjórar Búnaðarbankans, sem senda öllum blöðum mótmælaorðsendingu, þegar þeir skilja skrif Frjálsrar þjóðar á þann veg, að blaðið sé að halda því fram, að hagur bankans nú sé slæmur. Hefði blaðið haldið þessu fram

var það vissulega vefengjanlegt, og þess vegna mótmæla bankastjórnarnir. Það er svo annað mál, að þessi túlkun bankastjóranna á skrifum blaðsins var röng.

Viðskiptin stöðvuð.

Blaðið hefur sagt, að Búnaðarbankinn kaupi ekki lengur víxla og verðbréf frá Lárusi Jóhannessyni. Því hefur enginn mótmælt. Hvernig stendur á því, að Magnús Jónsson lokar fyrir viðskipti Lárusar um leið og hann fær aðstöðu til, ef ekkert var við þau að athuga; ef þau voru eðlileg og hagkvæm fyrir bankann og frá sjónarmiði bankastjórnarinnar? Blaðið hefur skýrt frá því, að bankastjórnin hafi talið „ekki óeðlilegt“, að Lárus kæmi heim frá útlöndum, þegar eftir að það birti kæru Ágústs Sigurðssonar á hendur Jóhannesi Lárussyni og Búnaðarbankanum. Þetta þýðir á máli almennings, að bankinn hafi gert ráðstafanir til þess, að Lárus yrði kallaður heim frá útlöndum, og talið það jafnvel nauðsynlegra, en að láta kalla Jóhannes heim, sem þó var kærður í málinu. Þessu hefur enginn mótmælt, en bankastjórnarnir lýst því yfir, að bankinn hafi engin viðskipti átt við Jóhannes Lárusson hrl.

Mál Guðmundar.

Blaðið hefur skýrt frá því, að Guðmundur Óskarsson, fyrrv. kaupmaður, hafi selt Jóhannesi Lárussyni 250 þús. kr. víxil árið 1960 með 100 þús. kr. afföllum, að Búnaðarbankinn hafi keypt þennan víxil og munu skilríki bankans bera það með sér, að Lárus Jóhannesson hafi selt bankanum þennan víxil. Þessu hefur enginn mótmælt, hvorki bankastjórn Búnaðarbankans, Lárus Jóhannesson né Sigurbór Breiðfjörð Gunnarsson, sem kallar sig fulltrúa Jóhannesar Lárussonar, hrl.

Ákærvaldið.

Og saksóknari hreyfir sig ekki út af þessu máli, svo vitað sé. Þó veit að sjálfsgöðu enginn betur en saksóknari, að embætti hans var stofnað í því skyni fyrst og fremst að gæta réttlætisins og uppræta spillingu betur en áður var, og því fremur, ef hátt settir trúnaðarmenn ríkisins eiga í hlut. Og nú er spurt: Hversu lengi á þessi þögn hinna „ábyrgu“ blaða og aðgerðarleysi saksóknara til að ganga? Þó að Frjáls þjóð geti að sjálfsgöðu aflað sér upplýsinga utan réttar og birt þær, hefur hún þó ekki vald til að dæma. Ætlar ákæru- og dómsvaldið að nota sér það, til að hafast ekkert að í þessum ömurlegu málum?

Og loks mætti spyrja: Hvenær telur Hæstiréttur traust sitt og álit í hættu í hugum almennings?“

c) Greinin „Hver hirti 100 þúsund fyrir víxilsöluna?“, en hún er svohljóðandi:

„Í marzmánuði árið 1961 leitaði maður nokkur hér í bæ eftir láni hjá Jóhannesi Lárussyni, héraðsdómslögmanni, og var honum veitt lán að upphæð 250 þúsund krónur með 100 þúsund króna afföllum, auk 2% þóknunar til Jóhannesar fyrir að útvega lánið. Maðurinn var látinn samþykkja tvo víxla fyrir láninu, annan að upphæð 150 þúsund krónur, hinn 100 þúsund krónur, og var sonur hans útgefandi beggja víxlanna. Til tryggingar skilvísri greiðslu varð hann að veita veð í íbúðarhúsi sínu. Vextir voru venjulegir útlánsvextir Búnaðarbanka Íslands, og skyldi lánið greitt á 5 árum með jöfnum afborgunum á 6 mánaða fresti.

Engin kvittun.

Ekki er eigenda lánsfjárins getið fremur en endranær, en vert er að geta þess, að engin kvittun var tekin fyrir greiðslu víxilfjárins, og verður nú kvittunin fræga frá Ágústi Sigurðssyni enn sérstæðari, þegar uppvíst er, að slík kvittun hefur ekki verið tekin af öðrum lántakendum, sem átt hafa við Jóhannes sams konar viðskipti um sömu mundir.

Annar víxillinn í Búnaðarbankanum.

Þegar greiða skyldi fyrstu afborgun, kom á daginn, að 150 þúsund króna víxillinn var orðinn eign Búnaðarbanka Íslands, keyptur þar á fyrsta degi án þess að könnuð hefði verið lánsfjárbörf samþykkjanda og greiðslumöguleikar eða yfirleitt við hann rætt um víxilinn. Aftur á móti hafði 100 þúsund króna víxillinn verið skráður til innheimtu í Verzlunbankanum.

Mátti aðeins ræða við Hilmar.

Hér er um nokkuð breytta viðskiptahætti að ræða, frá því er víxill Ágústs Sigurðssonar var seldur mánuði áður. Hvers vegna kaupa bankastjórnir ekki af Lárusi 250 þúsund króna víxil í þetta sinn, eins og áður hafði verið gert (sbr. víxil Guðm. Óskarssonar), ef þeim var ókunnugt um affallaupphæðina? Ekki er blaðinu kunnugt, hvort Hilmar Stefánsson hefur hér einn um vélt af bankans hálfu, þó að Magnús Jónsson væri þá heima, en geta má þess, að þegar fyrsta afborgun nálgast í september 1961, kom lántakandi að máli við Jóhannes og kvað sér óhægt að greiða af víxlunum báðum á sama tíma. Spurðist hann fyrir

um, hvort ekki mundi auðið að fá afborgunardag Búnaðarbanka-víxilsins færðan fram, þannig, að þrír mánuðir yrðu á milli afborgana af víxlunum. Taldi Jóhannes ekki ólíklegt, að það mætti takast, en lagði ríkt á við manninn, að um þennan víxil mætti hann ekki ræða við aðra en Hilmar Stefánsson.

Hver var seljandinn?

Þá er að skyggnast eftir seljanda 150 þúsund króna víxilsins. Núverandi bankastjórar hafa lýst yfir í greinargerð sinni, að bankinn hafi aldrei keypt víxla né verðbréf af Jóhannesi Láruss. Og af hverjum mundi bankinn þá hafa keypt þennan stóra víxil umsvifa- og athugasemdalaust nema Lárusi Jóhannessyni inn á hinn víða kvóta hans? Spyr sá sem ekki veit. En óþarft er að velkjast í vafa um það, því að samkvæmt upplýsingum Magnúsar Jónssonar um varðveislu gagna í stofnuninni, á svunta fyrsta víxilsins að vera til í bankanum og bera með sér nafn seljanda. Vegna tilmæla lántakanda verður sú undantekning gerð að birta ekki nafn hans að sinni, en hann hefur tjáð sig reiðubúinn að staðfesta frásögn þessa fyrir rétti, og mun blaðið gefa ákæruvaldinu vitneskju um nafn hans, ef óskað verður. Einnig eru fleiri til vitnis um frásögn þessa, ef þörf krefði.

Er bankinn saklaus.

Í þessum mánuði hefur viðkomandi lántakandi verið að greiða af öðrum hvorum víxlinum 10 eða 15 þúsund krónur auk vaxta, og eflaust er fjöldi fólks að reita sig inn að skinninu til að greiða af víxlum og verðbréfum, sem eins eru til orðin og hér hefur verið lýst. Því verður sú spurning æ áleitnari, hve lengi þessi ósómi eigi svo til að ganga, hvort ekki sé rétt af fólki að neita að greiða af svona pappírurum fyrr en úr því hefur fengizt skorið fyrir dómstólum, hvort lánastofnanir séu ekki skaðabótaskyldar gagnvart fólki, sem jafn grálega hefur verið leikið vegna misnotkunar á fjármunum, sem víxlarar áttu of greiðan aðgang að í bönkum. Hver maður sér, að Lárus hefði ekki getað vaðið í bankann svo sem hann hefur gert nema með vilja og vitund bankastjóra. Og getur bankinn komizt undan ábyrgð af gerðum forráðamanna sinna?

Vissu bankaráðsmenn hvers kyns var?

Af viðtali við Benedikt Guttormsson í seinasta blaði mætti ráða, að hann hefði rætt viðskipti Hilmars og Lárusar við bankaráðsformenn, þótt hann fáiist ekki til að játa það beinlínis „á

þessum vettvangi“. Hafi bankaráðsmenn vitað um hin stórfelldu víxla- og verðbréfavíðskipti Lárusar við bankann — víðskipti, sem í mörgum tilfellum hafa verið bankanum mjög í óhag — hafa þeir þá ekki gerzt sekir um sinnuleysi um hag bankans með því að láta undir höfuð leggjast að rannsaka, hvernig á hinum bröðurlugu samskiptum bankastjórans og verðbréfasalans stæði og stöðva leikinn? Og hvað um bankaráðsmenn? Hafi formenn bankaráðs haft grun eða vitneskju um, að ekki væri allt með felldu, hafa þeir þá ekki skýrt bankaráðsmönnum frá því? Við þessu eiga allir víðskiptamenn bankans skýlausan rétt á vöflulausum svörum. Forráðamenn bankans geta ekki verið þekktir fyrir að skýla sér bak við hljóðheldan múr óskilgreindrar þagnarskyldu eftir það, sem á undan er farið, eða leyfist manni að spyrja, hversu langt „þagnarskylda“ geti gengið án þess að breytast í yfirhilmingu?

Hver auðgaðist á afföllunum?

Af viðtalinu við Benedikt er alveg ljóst, að meðan hann og Haukur Þorleifsson stjórnðu bankanum, hefur Hilmar Stefánsson haldið víðskiptunum við Lárus Jóhannesson gangandi á bak við þá. Lítil væri þá embættismetnaður Benedikts og Hauks, hafi þeir ekki kvartað yfir þessu heimabruggi Hilmars við bankaráð eða að minnsta kosti skýrt formanni bankaráðs frá því til að firra sig ábyrgð. Hafi bæði bankaráði og bankastjórum verið um þetta kunnugt, má undarlegt telja, ef þeirri hugsun hefur ekki skotið upp hjá þeim, að með þessum tveimur heiðursmönnum væru meiri dáleikar en vanalegt og æskilegt er, þegar um bankastjóra og stóran víðskiptamann bankans er að ræða. Hvarflaði aldrei að forráðamönnum bankans, að ekki væri fyrir það synjandi, að þeir Hilmar og Lárus gætu verið tengdir hagsmunaböndum? Og hafa þeir gert ráðstafanir til að ganga úr skugga um, hvort svo hafi verið eða ekki? Rannsókuðu þeir til dæmis, hvort ríkmannlegt liferni bankastjórans benti til, að hann hefði öðru og meira fé úr að spila en launum sínum hjá bankanum? Og hver varð niðurstaðan? Einnig þessu á almenningur kröfu á, að forráðamenn bankans svari. Og meira en það; ef ákærvaldið tekur sig ekki sjálft fram um að hefja opinbera rannsókn þeirra mála, sem skýrt hefur verið frá í Frjálsri þjóð að undanfögnu, ber ráðamönnum bankans siðferðileg skylda til að krefjast rannsóknar umsvifalaust.

Hvers vegna var Stefán kosinn eftirmaður föður síns?

Hafi nú svo verið komið, sem ekki virðist fráleit ályktun, að bankaráðsmönnum hafi verið fullljóst um það leyti, sem Hilmar var að láta af störfum, að stjórn hans á bankanum hafi ekki í öllum efnum verið sem farsælegust, hvað olli því þá, að þeir fólu syni hans stjórn bankans við brottför hans? Þó að Stefán Hilmarsson kunni að vera hinn gegnasti maður og hæfur bankastjóri, er þó augljóst, að hann getur ekki verið óhlutdrægt vitni í neinu, sem föður hans varðar. Meðal annars þess vegna er það öldungis fráleitt, að þau alvarlegu efni, sem hér eru á döfinni, geti verið nokkurt innanhúsmál Búnaðarbanka Íslands. Það ætti Magnús Jónsson að skilja, ef ekki sem bankastjóri, þá sem lögfræðingur, og það ætti Hermann Jónasson að skilja, ef ekki sem bankaráðsmaður og fyrrverandi formaður bankaráðsins, þá sem hæstaréttarlögmaður“.

V. Í 38. tbl. 12. árgangs Frjálsrar þjóðar, er út kom hinn 5. október 1963:

a) Greinin „Er verið að fjarlægja sönnunargögnin? Víxillinn horfinn úr bankanum“, í heild ásamt fyrir sögn, en greinin er svohljóðandi:

„Eftir viðtal Frjálsrar þjóðar við bankastjórn Búnaðarbankans, höfðu þeir, sem viðtalið áttu af hálfu blaðsins, rökstudda ástæðu til að ætla, að víxill Ágústs Sigurðssonar, verkamanns, mundi ekki verða í eigu bankans mjög lengi. Voru því af hálfu blaðsins gerðar ráðstafanir til þess, að Ágúst Sigurðsson fylgdist með víxlinum. Fyrir skömmu lagði Ágúst leið sína í Búnaðarbankann og spurðist fyrir um víxilinn. Var honum þá tjáð, að þar skuldaði hann engan víxil lengur og neitaði Tryggvi Pétursson að gefa honum upplýsingar um, hvar víxillinn væri nú. Hér hefur gerzt mjög alvarlegur hlutur, ekki aðeins fyrir Lárus Jóhannesson, dómsforseta Hæstaréttar og Ágúst Sigurðsson, heldur einnig stjórn Búnaðarbankans og saksóknara. Ef tómlæti þeirra og seinangangur á að taka þessi mál viðeigandi tókum, verður til þess, að tíminn verður notaður til að skjóta undan sönnunargögnum, er ábyrgð þeirra vissulega mikil. Væri það t. d. djarft að láta sér detta í hug, að ýmis sönnunargögn e. t. v. mikilvægari fyrir rannsókn þessara mála en víxill Ágústs, yrðu fjarlægð úr bankanum, fyrst víxill Ágústs er horfinn þaðan? Og skyldi Stefán Hilmarsson teljast alveg hlutlaus um það? Ekki verður hjá því komizt að krefja bankastjóra Búnaðarbankans skýlausra svara við nokkrum spurningum af þessu tilefni. Hverjum var víxill

Ágústs framseldur og hvar er hann til innheimtu nú? Var fyrirvari í framsalinu? Ágúst hafði fengið það loforð hjá Hilmar Stefánssyni, að mega greiða víxilinn á 10 árum, og kynni það að skipta meira en litlu máli fyrir Ágúst, hvort það loforð var ritað sem kvöð á víxilinn og verður haldið eða ekki. Hefur Lárus Jóhannesson, dómsforseti Hæstaréttar, eða einhver fyrir hans hönd keypt fleiri víxla eða verðbréf af Búnaðarbankanum síðustu vikurnar? Eru víxlar og verðbréf yfirleitt til sölu hjá Búnaðarbankanum og þá e. t. v. hæstbjóðanda? Væri þá ekki brotinn trúnaður á viðskiptamönnum bankans? Innheimtir ekki lögfræðingur Búnaðarbankans vanskilavíxla? Tekur lögfræðingur bankans full laun samkvæmt gjaldskrá lögmannafélagsins fyrir slíka innheimtu? Er mál Ágústs til rannsóknar, og hver rannsakar það? Þórður Björnsson, Lárus Jóhannesson eða Stefán Hilmarsson? Í greinargerð bankastjóra Búnaðarbankans vegna skrifa um víxil Ágústs Sigurðssonar, segja bankastjórnir orðrätt: „Það er að sjálfsögðu ekki síður áhugamál Búnaðarbankans en Frjálsrar þjóðar, að það mál upplýsist til hlítar —“. En þrátt fyrir þessa yfirlýsingu hafa þeir látið fjarlægja víxilinn, sem málið reis út af, úr Búnaðarbankanum, og verður það að teljast allvafasöm aðstoð af þeirra hálfu við að upplýsa þetta skuggalega mál, en getur vissulega ýtt undir enn meiri tortryggni en áður, ekki sízt þegar þess er gætt, að dómsforseti Hæstaréttar er sannanlega viðriðinn málið, og sönnunargagn um það í höndum sakaðómara. Í viðtali við Frjálsa þjóð lýsti Magnús Jónsson bankastjóri yfir því, að Búnaðarbankinn mundi engu leyndu í sambandi við mál Ágústs Sigurðssonar. En nú verður að ætla, að það gagníð, sem sjálft málið stendur um, sé með hans vitund horfið. Hér eru sýnilega svo alvarlegir hlutir að gerast, að athygli almennings hlýtur að beinast í æ ríkari mæli að gerðum eða aðgerðarleysi rannsóknardómara og ríkisins, og menn hljóta að spyrja: Er vitandi vits verið að koma málum þessum fyrir? Er ekki tími til kominn, að bankastjórnir báðir víki úr störfum og bankinn verði settur undir opinbert eftirlit meðan á rannsókn þessara mála stendur? Hvar í veröldinni gæti það gerzt, að maður, sem er viðriðinn sakamál á rannsóknarstigi, gæti gengið inn í ríkisbanka og keypt af syni annars málsaðila sönnunargögn, sem niðurstaða rannsóknarinnar getur oltið á?“

b) Í greininni „Verra en okur. Þjóðhættulegt trúnaðarbrot — sem varðar mjög þungri refsingu“, fyrrisögn greinarinnar og ummælin:

„... Sök sú, sem fjallað er um í kærú Ágústú Sigurðssonar, er allt annars eðlis. Þar er vakinn sterkur grunur um, að eiðsvarnir embættismenn hafi framið sviksamlegan fjárdrátt í einum ríkis-bankanum. Samkv. kærúnni er bankinn lánveitandinn og fé hans (almennings) notað til að fremja hinn meinta fjárdrátt, en eigin fjármunir ekki settir í neina hættu. En okur er hins vegar það, ef maður lánar sitt eigið fé til lengri eða skemmri tíma og tekur fyrir þá fjárfestingu og áhættuna af verðfalli peninganna, hærri vexti en lögin um okur heimila. Ef hlutaðeigandi embættismenn yrðu sannir að sök í máli Ágústar Sigurðssonar og öðrum fjárdráttarmálum, sem Frj. þjóð hefur skrifað um að undanfögnu, þá væri hér á ferðinni ein háskalegasta starfsemi, sem átt getur sér stað í þjóðfélaginu, og varðar mjög þungri refsingu. Er þá ekki sízt refsað fyrir þjóðhættulegt trúnaðarbrot eiðsvarinna háttlaunaðra embættismanna. Við rannsókn þessa máls má því ekki sýna neina vægð. Haft er fyrir satt, að formaður bankaráðs Búnaðarbankans, Jón Pálmason, hafi að áeggjan Hermanns Jónassonar, skorað á Hilmar Stefánsson, er skrif Nýrra vikutíðinda um bankann voru á ferðinni, að hreinsa sig og bankann af ásökunum þess blaðs, en Hilmar hafði þá talið það undir virðingu sinni að taka mark á slíku blaði.“

c) Greinin „Lárus jatar afföllin“, ásamt fyrirsögn, en greinin er svohljóðandi:

„Lárus Jóhannesson, dómsforseti Hæstaréttar, hefur sent dagblöðunum yfirlýsingu, þar sem hann jatar á sig að hafa tekið afföll af ríkistryggðum skuldabréfum, allt að 32%. Sömuleiðis lýsir hann því yfir, að hann hafi ekki selt Búnaðarbankanum RÍKISTRYGGÐ skuldabréf síðan 1954. Víst vissum við það, að Lárus hafði fundið annan farveg fyrir ríkistryggðu bréfin eftir 1954, en Búnaðarbankinn keypti af honum eftir þann tíma bæði skuldabréf, sem ekki voru ríkistryggð og víxla, sem tekin höfðu verið af 40% afföll, t. d. í marz 1961, eins og skýrt var frá í síðasta tbl. Frjálsrar þjóðar. Þetta bera skilríki bankans með sér. E. t. v. vill Lárus Jóhannesson gefa yfirlýsingu um þau viðskipti einnig í dagblöðunum. Þögn hans um þau atriði er nefnilega næsta skýrmælt, úr því hann á annað borð fer að gefa yfirlýsingu um þessi mál í blöðum.“

d) Í greininni „Kvóti í banka“, ummælin:

„... Frjáls þjóð hefur því aflað sér upplýsinga um það mál. Sú athugun leiddi til þess, að í ljós kom, að þau plögg, sem Lárus seldi Búnaðarbankanum og blaðaskrif hafa orðið um, geta

EKKI gengið inn á svonefnd kvótaviðskipti í neinum banka ...“.

e) Í greininni „Otur skrifar: Ljót fingraför“, ummælin: ...

„Frá því hefur verið skýrt opinberlega, að Þórður Björnsson sakadómari hafi með höndum rannsókn í máli Ágústs Sigurðssonar á hendur Jóhannesi Lárussyni hrl. og Búnaðarbankanum. Frá því hefur einnig verið skýrt opinberlega, að Búnaðarbankinn hafi selt Þórði Björnssyni í hendur sönnunargagn í málinu, sem beini meintum verknaði að dómsforseta Hæstaréttar, Lárusi Jóhannessyni öðrum fremur, og hefur þær afleiðingar ÓHJÁ-KVÆMILEGA í för með sér, að Þórður Björnsson verður að kalla Lárus fyrir rétt, sem grunaðan um aðild að þessu ókræsi-lega máli. Þetta sönnunargagn er svuntan af víxli Ágústs, árituð af Lárusi sjálfum, sem seljanda víxilsins á útgáfudegi, jafnframt því að gera sér ómak þann dag með víxilin í bankann. ...

Það er augljóst hverjir hafa fjallað um tilnefningu Þórðar Björnssonar í þetta dómþing öðrum fremur, hvað sem fyrir þeim herrum hefur vakað.“

f) Í greininni „Fjádráttarmál“, ummælin:

„... En þessi mál bæði eru veigalítill samanborið við þau mál, sem Frjáls þjóð hefur verið að upplýsa að undanfögnu.“

g) Greinin „Lárus verður að víkja úr Hæstarétti“, í heild ásamt fyrirsögn, en greinin er svohljóðandi:

„Sú spurning gerist nú æ áleitnari í hugum manna, hvenær Lárus Jóhannesson muni víkja úr Hæstarétti vegna rannsóknar þeirra mála, sem Frjáls þjóð hefur skýrt frá síðustu vikunnar. Almenningsur undrast stórlega, hver dráttur hefur orðið á þessari sjálfgerðu ráðstöfun, og þykir að vonum sem ákærvaldið og Hæstiréttur muni bíða þeim mun meiri álitshnekki, sem þetta dregst lengur. Frjáls þjóð hefur að sjálfsögðu reynt að grafast fyrir um það, hvernig þessi mál stæðu á „hæstu stöðum“. Niðurstöður þeirra athugana eru þær, að ákærvaldið telji sig hafa einhverja möguleika til að draga það að láta Lárus víkja meðan ekki er lengra komið rannsókn í máli Ágústs Sigurðssonar en raun ber vitni. Sú rannsókn hefur í raun stöðvazt vegna þess að Jóhannes Lárusson hrl. hefur verið erlendis og er enn, og ákærvaldið hefur EKKERT gert til að kalla hann heim, þó að útivist hans sé orðin að athlægi meðal almennings, ekki sízt þar sem Lárusi var beint heim af skyndingu. Talið er að þessi frestur sé ekki að öllu illa séður af ákærvaldinu, þar sem Lárus Jóhannesson verður 65 ára í þessum mánuði. En svo mun mælt fyrir í lögum, að hæstaréttardómarar geti látið af embætti 65

ára og haldið þó fullum eftirlaunum. En ef hér er rétt til getið, verður að segjast, að þó að ákærvaldið eigi vissulega að grunda mál fast og djúpt, væri hér þó einum of langt seilzt, og á þann hátt að ekki er sérlega traustvekjandi.“

Gerir stefnandi þær dómkröfur, að stefndi Einar Bragi Sigurðsson verði dæmdur til þyngstu refsingar, sem lög leyfa, fyrir greinar þessar og fyrir að leggja sig opinberlega í einelti með vísitandi ósönnum skýrslum samkvæmt ákvæði 2. liðs 232. gr., 234. gr., 235. gr., 236. gr. og 237. gr. almennra hegningarlaga. Þá krefst stefnandi þess samkvæmt ákvæði 241. gr. sömu laga, að hin tilgreindu ummæli verði dæmd dauð og ómerk. Þá krefst stefnandi þess samkvæmt ákvæði 2. tl. 241. gr. almennra hegningarlaga, að stefndi Einar Bragi Sigurðsson verði dæmdur til að greiða sér kr. 15.000.00 til þess að standast kostnað af birtingu dóms í máli þessu í þeim blöðum, sem að einhverju eða öllu leyti birtu greinar um hann eftir Frjálsri þjóð, en þau blöð kveður stefnandi vera Þjóðviljann, Tímann, Albýðublaðið, Ný vikutíðindi og Mánudagsblaðið hér í Reykjavík og „sjálfsagt mörg blöð úti á landi, sem ég veit ekki um enn“, eins og segir í kröfugerð stefnanda. Þá gerir stefnandi og þá dómkröfu, að stefndi Einar Bragi Sigurðsson verði samkvæmt ákvæði 22. gr. laga nr. 57 frá 1956 dæmdur til þess að birta dóm í máli þessu „með jafnstórri fyrirsögn og höfð hefur verið stærst í svívirðingargreinunum um mig“, eins og segir í kröfugerð stefnanda. Þá gerir stefnandi þá dómkröfu, að stefndi Einar Bragi Sigurðsson verði dæmdur til að greiða honum skaðabætur vegna hinna umstefndu ummæla bæði fyrir beint fjártjón eftir almennum reglum svo og bætur samkvæmt 264. gr. almennra hegningarlaga fyrir þjáningar, hneisu og óþægindi og fyrir röskun á stöðu og högum, allt að kr. 500.000.00 með 7% ársvöxtum frá birtingardegi stefnu, 6. marz 1964, til greiðsludags. Að lokum hefur stefnandi krafizt þess, að stefndi Einar Bragi Sigurðsson verði dæmdur til að greiða honum málskostnað eftir gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Undir rekstri málsins hefur stefnandi fallið frá kröfu sinni um bætur fyrir fjárhagslegt tjón, en hann heldur fast við kröfu sína um bætur fyrir ófjárhagslegt tjón samkvæmt 264. gr. almennra hegningarlaga og fjárkröfu sína, kr. 500.000.00, sem bætur fyrir það tjón.

Við munnlegan flutning málsins gerði stefnandi þá varakröfu varðandi ummælin undir kröfufliðnum IV c og V c, fari svo, að dómarrinn telji ummælin ekki refsiverð eftir ákvæði 236. gr.

almennra hegningarlaga, þá verði stefnda Einari Braga Sigurðssyni gerð refsing eftir ákvæðum 234. gr. eða 235. gr. sömu laga. Þá gerði stefnandi og þá kröfu til vara, að dómariinn ómerki að eigin mati hin umstefndu ummæli innan þeirra marka sem kröfur í stefnu eru gerðar, en til þrautavara, að ómerkt verði ummæli þau, sem fram koma á dskj. nr. 54. Að öðru leyti heldur stefnandi fast við refsí- og ómerkingarkröfur þær, sem hann hefur gert í stefnu. Kröfur þær til þrautavara um ómerkingu, sem stefnandi hefur gert á dskj. nr. 54, eru innan marka ómerkingarkrafna þeirra, sem hann hefur gert í stefnu, og þykja því ekki efni til að tilgreina þær sérstaklega.

Í framangreindum eintökum Frjálsrar þjóðar er Hugins h/f getið sem útgefanda blaðsins. Hefur stefnandi einnig stefnt stjórnendum félagsins, en þá kveður hann vera auk stefnda Einars Braga Sigurðssonar þá Kristján Jóhannesson, Dalbraut 1, Sigurjón Þorbergsson, Lokastíg 4, Stefán Pálsson, Stýrimannastíg 14, og Harald Henrysson, Kambsvegi 12 hér í borg. Einnig hefur stefnandi stefnt varastjórnendum Ingimari Jónassyni, Grettisgötu 77 hér í borg, og Sigmari Ingasyni, Ytri-Njarðvík. Á hendur öllum þessum stefndu gerir stefnandi þær dómkröfur, að þeir verði einn fyrir alla og allir fyrir einn dæmdir til að þola það, að fjárnám verði gert í eignum þeirra fyrir sekta-, skaðabóta- og málskostnaðargreiðslum svo og fyrir greiðslu kostnaðar við birtingu dóms, sem aðalstefndi, Einar Bragi Sigurðsson, kann að verða dæmdur til að greiða í máli þessu, að svo miklu leyti sem greiðslugeta Einars Braga Sigurðssonar hrekkur ekki til fyrir greiðslum þessum. Þá krefst stefnandi og þess, að þessir stefndu verði in solidum dæmdir til að greiða sér málskostnað að skaðlausu eftir gjaldskrá Lögmannafélags Íslands. Stefnandi hefur áskilið sér rétt til að stefna síðar þeim stofnendum Hugins h/f, sem ekki eru einnig í stjórn félagsins, og gera á hendur þeim sams konar kröfur og á hendur félagsstjórninni. Einnig hefur hann áskilið sér rétt til að framkvæma kyrrsetningu á eignum aðalstefnda eða varastefndu undir rekstri málsins. Ekki hefur stefnandi aukið við kröfur sínar með sakaukastefnu eða framhaldsstefnu í samræmi við þennan áskilnað sinn.

Kröfur sínar á hendur stefndu Kristjáni Jóhannessyni, Sigurjóni Þorbergssyni, Stefáni Pálssyni, Haraldí Henryssyni, Ingimari Jónssyni og Sigmari Ingasyni byggir stefnandi á því, að samkvæmt 17. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt megi innheimta með fjárnámi hjá útgefanda rits greiðslur sekta, fébóta, málskostn-

aðar og greiðslu kostnaðar við birtingu dóms, sem ritstjóri blaðs sé dæmdur til að greiða, sé hann ekki jafnframt útgefandi blaðsins. Í blöðum þeim, sem hafi að geyma hin umstefndu ummæli í máli þessu, sé Hugins h/f getið sem útgefanda blaðsins Frjálsrar Þjóðar, en fram sé komið, að félagið hafi ekki verið löglega skráð fyrr en hinn 26. febrúar 1964. Af þessu leiði, að stjórnendur félagsins beri þá varaábyrgð, sem á sé lögð samkvæmt fyrrgreindu lagaákvæði.

Af hálfu stefnda Einars Braga Sigurðssonar og svonefndra varastefndu, þeirra Kristjáns Jóhannessonar, Sigurjóns Þorbergssonar, Stefáns Pálssonar, Haralds Henryssonar, Ingimars Jónasonar og Sigmars Ingasonar, eru þær dómkröfur gerðar, að þeir verði sýknaðir af öllum kröfum stefnanda. Til vara er þess krafizt, að bótakrafa stefnanda verði stórlega lækkuð að mati dóm-arans og að stefndi Einar Bragi verði aðeins dæmdur til að greiða lága fjársekt. Til þrautavara er þess krafizt, að ábyrgð varastefndu verði miðuð við mest kr. 77.000.00 og henni skipt niður að tiltölu við hlutafjárloforð hvers þeirra um sig. Stefndu krefjast málskostnaðar úr hendi stefnanda, en til vara, að hver aðili beri sinn kostnað af málinu.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að stað-hæfing stefnanda um það, að hin umstefndu ummæli séu meið-andi og móðgandi fyrir hann, fái ekki staðizt. Langmestur hluti greina þeirra, sem fjalla um mál Ágústs Sigurðssonar og önnur kærumál í sambandi við það, sé almenn pólitísk gagnrýni á fjár-málaástandið í landinu og meðferð bankanna á fé landsmanna, tregðu þeirra til að lána einstaklingum almennt fé til nauðsyn-legra framkvæmda, en jafnframt örlæti þeirra á fé, er vissir einstaklingar eða hagsmunahópar eigi hlut að máli. Verði öll ummæli þessi að skoðast í því ljósi, að hér sé um að ræða róttækt stjórnarandstöðublað, sem sé að túlka skoðanir sínar á þjóðmálum. Blaðið trúir á málstað verkamannsins Ágústs Sig-urðssonar og gerir hann að sínum. Er því haldið fram, að í mörg-um þessara greina sé ekki minnzt á stefnanda, en í öðrum sé hann nefndur á nafn í sambandi við víxilkaup Búnaðarbankans og kærur, sem fram hafi komið á son stefnanda. Sannað sé, að stefnandi hafi átt hlut að sölu tiltekinna víxla í Búnaðarbank-anum og að sú sala hafi farið fram, eftir að stefnandi tók við embætti hæstaréttardómara. Með hjálpsemi sinni við son sinn hafi stefnandi tekið á sig mikla áhættu, því að enda þótt stefn-andi mætti persónulega bera það traust til sonar síns, að viðskipti

hans og viðskiptamanna hans færu fram á fullkomlega löglegum grundvelli, hafi hann vegna Hæstaréttar þó ekki mátt taka neina áhættu. Jafnvel það að taka 2% af lánsfjárhæðinni í þóknun, eins og sonur stefnanda hafi gert, hafi getað verið tilefni til óánægju viðskiptamanna hans, er hann vissi, að víxillinn var orðinn eign Búnaðarbankans. Sú hafi líka orðið raunin á, að óánægður viðskiptamaður sonar stefnanda hafi komið af stað blaðaskrifum þeim, sem mál þetta er risið af og stefnandi kveður hafa valdið því, að hann hafi séð sig tilneyddan til að segja af sér embætti hæstaréttardómara. Þá er því og haldið fram af hálfu stefndu, að í umræddum blaðagreinum sé farið með sönn ummæli og eigi því ekki að refsa fyrir þau samkvæmt þeirri almennu reglu íslenzks réttar, að sannindi ummæla leysi undan refsingu, þótt þau annars teldust varða við meiðyrðalöggjöfina. Af hálfu stefndu er því sérstaklega mótmælt, að 236. gr. almennra hegningarlaga taki til hinna umstefndu ummæla.

Sýknukrafa svonefndra varastefndu er studd þeim rökum, að þeir verði ekki sóttir persónulega í máli þessu, heldur Huginn h/f, sem sé útgefandi blaðsins Frjálsrar Þjóðar. Félagið, sem stofnað hafi verið hinn 4. maí 1963, hafi að vísu ekki verið skráð fyrr en hinn 26. febrúar 1964, en stefnanda hafi þá þegar verið kunnugt um skráninguna og gildi hún því gagnvart honum frá þeim degi. Stefna í máli þessu hafi hins vegar ekki verið gefin út fyrr en hinn 6. marz 1964 til þingfestingar hinn 31. s. m. Af þessu sé ljóst, að á þeim tíma, sem stefnandi hafi byrjað málssókn sína, sé Huginn h/f hinn rétti aðili að máli þessu, en ekki stjórnendurnir persónulega. Er því haldið fram í þessu sambandi, að ekki skipti neinu máli, hvenær skrif þau birtust, sem mál þetta er risið af, þar sem félagið hafi þá verið löglega stofnað og hafi félagsins verið getið í blaðinu sem útgefanda þess. Þá er því mótmælt af hálfu varastefndu, að þeir beri einn fyrir alla og allir fyrir einn ábyrgð gagnvart stefnanda. Þótt svo yrði talið, að honum hafi verið rétt að sækja þá til persónulegrar ábyrgðar, þá geti ábyrgð þeirra aðeins orðið að tiltölu við hlutafjárloforð hvers þeirra, en þau skiptist þannig: Ingimar Jónasson kr. 2.000.00, Kristján Jóhannesson kr. 5.000.00, Sigurjón Þorbergsson kr. 60.000.00, Haraldur Henrysson kr. 1.000.00, Stefán Pálsson kr. 8.000.00 og Sigmar Ingason kr. 1.000.00. Framangreindar kröfur varastefndu, sem byggðar eru á aðildarskorti, eru reistar á ákvæði 45. gr. laga nr. 85/1936 svo og á almennum reglum um ábyrgð. Þá er því haldið fram, að þótt ákvæði 10. gr. laga nr. 77/1921

leggi skyldu um tilkynningu hlutafélags á stjórn þess, þá leiði eigi af því, verði misbrestur á, að stjórnin ein beri þá ábyrgð, sem félagið mundi bera, ef skráð væri. Er á það bent í þessu sambandi, að ábyrgð sú, sem fjallað er um í máli þessu samkvæmt 17. gr. laga nr. 57/1956, sé alveg sérstaks eðlis, ábyrgð, sem leiði af meintum refsiverðum verknaði, sem hún hafi engan þátt átt að. Þá er því og haldið fram, að samkvæmt 23. gr. samþykktu Hugins h/f taki varamenn ekki þátt í stjórn félagsins, nema aðalmaður megi ekki sinna stjórnarstörfum, en af hálfu varastefndu Ingimars og Sigmars hafi því verið lýst yfir, að þeir hafi engin stjórnarstörf unnið fram að þeim tíma, sem greinargerð stefnda í málinu er rituð.

Verður nú að nokkru rakinn undanfari blaðaskrifa þeirra, sem hér hafa verið rakin, svo og annað það, sem fram er komið í málinu af því tilefni. Með kæru, dagsettri hinn 24. ágúst 1963, kærði Ágúst Sigurðsson, Drápuhlíð 48 hér í borg, til yfirsakadómarans í Reykjavík út af meintu okri. Kæra Ágústs var birt í 33. tbl. 12. árgangs Frjálsrar Þjóðar, er út kom hinn 31. ágúst 1963, að ósk Ágústs, eins og segir í blaðinu. Ekki var stefnanda máls þessa getið í kærinni eða ummælum blaðsins varðandi hana þann dag. Í næstu fimm tölublöðum blaðsins var enn um mál þetta ritað, og birtust þá meðal annars ummæli þau, sem rakin hafa verið. Á tímabilinu 7. september til 23. október 1963 fór fram fyrir sakadómi Reykjavíkur rannsókn út af greindri kæru Ágústs Sigurðssonar, og verður nú rakið það, sem þar kom fram.

Við rannsókn þessa skýrði Ágúst Sigurðsson svo frá, að í íbúð þeirri, sem hann hafi átt, hafi komið fram miklir leyndir gallar, svo að nær óbúandi hafi verið í henni. Hann hafi þó orðið að búa við þetta lengi, þar sem hann hafi alveg skort fé til aðgerða og nægilegt bankalán hafi hvergi verið að fá. Í desembermánuði 1960 kveðst hann hafa séð auglýsingu í Morgunblaðinu frá manni, sem kvaðst geta veitt peningalán. Hafi þetta reynzt vera Jóhannes Lárusson héraðsdómslögmaður, en hann er sonur stefnanda í máli þessu. Ágúst kveður Jóhannes hafa sagzt geta útvegað 150 þúsund króna lán hjá manni, sem ekki léti nafns síns getið. Hafi Jóhannes sagzt láta Ágúst vita síðar, hvort hann kæmi til greina í þessu sambandi. Ágúst kveðst nú ekkert hafa heyrt frá Jóhannesi fyrr en hinn 20. febrúar 1961, er hann hafi hringt í sig og boðað sig til samtals á skrifstofu hans, þ. e. Jóhannesar,

þann dag. Þar kveður Ágúst Jóhannes hafa tjáð sér, að hann gæti fengið lánið gegn víxli, sem hann, Ágúst, samþykkti og kona hans gæfi út, og yrði víxillinn tryggður með veði í íbúð þeirra hjónanna. Skyldi víxillinn greiðast á fimm árum með kr. 15.000.00 á sex mánaða fresti auk vaxta og kostnaðar. Afföll af láninu til lánveitanda skyldu vera kr. 65.000.00, en sjálfur fengi Jóhannes aðeins 2% af láninu, eða kr. 3.000.00, fyrir milligöngu sína. Ágúst kveðst hafa talið sig neyddan til að ganga að þessum kostum vegna óhjákvæmilegra aðgerða á íbúðinni.

Daginn eftir, hinn 21. febrúar 1961, kveður Ágúst Jóhannes hafa komið til þeirra hjónanna með víxil og tryggingarbréf, tilbúið til undirskriftar, og hafi þau þá ritað nöfn sín á þessi skjöl. Samkvæmt tryggingarbréfinu var víxillinn tryggður með 4. veðrétti á eftir skuldum samtals að fjárhæð kr. 57.500.00, sem þá hvíldu á 1., 2. og 3. veðrétti. Ekki kveður Ágúst neina votta hafa undirritað tryggingarbréfið þarna á staðnum, en í veðmálabókum sjáist, að Jóhannes Lárusson og Erla Hannesdóttir, sem ekki hafi þó verið viðstödd, hafi vottað undirskrift þeirra hjónanna.

Ágúst kveður nú Jóhannes hafa sagt sér að koma og vitja peninganna næsta dag og hafi hann gert það. Kveður hann Jóhannes þá hafa greitt sér kr. 76.000.00 af andvirði víxilsins, en mismuninn, kr. 74.000.00, hafi Jóhannes tekið í afföll, forvexti til sex mánaða og fleira. Ágúst kveður Jóhannes aldrei hafa minnst á Búnaðarbankann, er þetta gerðist, en í tryggingarbréfinu sé tekið fram, að af víxlinum eigi að greiða venjulega vexti Búnaðarbankans, en ekki kveður hann talað hafa verið um, hvar greiða ætti vexti og afborganir af víxlinum. Ekki kveður Ágúst aðra hafa verið viðstadda en þá tvo, er þetta gerðist. Þegar gjalddagi víxilsins nálgast, kveðst Ágúst hafa hringt til Jóhannesar varðandi það, hvort hann skyldi greiða hjá honum vexti og afborganir og hafi þá Jóhannes sagt, að Búnaðarbankinn væri orðinn eigandi víxilsins og bæri honum að snúa sér þangað. Litlu síðar kveðst Ágúst hafa fengið greiðslutilkynningu frá bankanum. Kveðst hann nú hafa átt tal við Hilmar Stefáns-son bankastjóra og skýrt honum frá viðskiptunum við Jóhannes. Kveður hann bankastjórann hafa orðið mjög undrandi yfir þessu og lofað, að hann mætti greiða víxilinn á tíu árum í stað fimm. Kveðst Ágúst nú hafa greitt af víxlinum kr. 10.000.00, en með vöxtum og kostnaði alls kr. 16.991.00. Eftir þetta kveðst Ágúst

hafa átt við Tryggva Pétursson um framlengingar og greiðslur á víxlinum og hafi afborganir eftir þetta ýmist verið litlar eða engar.

Í kæru sinni kveður Ágúst eftirstöðvar víxilsins nema kr. 129.000.00 og víxilinn í vanskilum frá 3. júní s. á. Kveður Ágúst víxilinn vera til innheimtu hjá Benedikt Guttormssyni, starfsmanni Búnaðarbankans. Kveðst hann hafa tjáð Benedikt alla forsögu víxilsins á sama hátt og Hilmari Stefánssyni bankastjóra og hafi Benedikt sagt að lokum, að bankinn yrði að láta selja íbúð þeirra hjónanna þá um haustið, ef ekki yrðu gerð skil á víxlinum. Í ágústmánuði 1962 kveðst Ágúst hafa talað við Ágúst Fjeldsted, formann Lögmannafélags Íslands, og skýrt honum frá lánveitingunni og lánskjörum og jafnframt beðið hann um að rétta hlut sinn. Kveður hann Ágúst Fjeldsted hafa tekið málaleituninni vel og sagzt ætla að hafa tal af Jóhannesi Lárussyni. Nokkru síðar kveðst Ágúst hafa komið í skrifstofu Ágústs Fjeldsted. Hafi hann þá sagzt hafa talað við Jóhannes og hefði hann ekki beint borið á móti frásögninni og mundi Jóhannes vilja tala við Ágúst. Sama dag eða stuttu síðar kveðst Ágúst Sigurðsson hafa talað við Jóhannes í skrifstofu hans. Hafi Jóhannes í fyrstu verið mjög gramur yfir því, að hann hefði snúið sér til formanns Lögmannafélags Íslands, en að lokum hafi hann boðizt til að endurgreiða kr. 6.000.00, og kveðst Ágúst hafa tekið við þeirri fjárhæð. Hann kveðst þó hafa sagt Jóhannesi, að hann mundi kæra málið, því að þetta væru engar bætur. Hafi Jóhannes þá sagzt ætla að tala við lánveitandann. Daginn eftir kveður Ágúst Jóhannes hafa hringt í sig og beðið sig um að koma á skrifstofuna til hans. Kveður Ágúst Jóhannes hafa greitt sér kr. 1.000.00 í viðbót og hafi hann jafnframt sagt, að maðurinn, lánveitandinn, hefði samþykkt þetta með því skilyrði, að málið færi þá ekki lengra. Ekki kveðst Ágúst hafa lofað neinu um það. Ágúst kveðst nú hafa komizt að því, að Búnaðarbanki Íslands hafi keypt umræddan 150 þúsund króna víxil strax á útgáfudegi hans, 22. febrúar 1961, og án nokkurra affalla til bankans sjálfs. Við rannsókn málsins kvaðst Ágúst Sigurðsson hafa talið víxilafföllin fram á skattframtölum sínum árin 1962 og 1963. Jóhannes skýrði svo frá fyrir sakadómi Reykjavíkur, að það muni hafa verið í nóvember eða desembermánuði 1960, að einn viðskiptavina hans hafi skýrt honum frá því, að hann hefði hug á að kaupa skuldabréf til fimm ára að nafnverði kr. 100.000.00 til kr. 150.000.00, tryggt með veði í fasteign. Kvað hann manninn hafa

spurt að því, hvort hann hefði nokkur slík bréf á hendinni eða hvort hann gæti auglýst eftir slíkum bréfum fyrir hann. Jóhannes kveðst hafa skýrt manni þessum frá því, að hann hefði engin slík bréf sjálfur, en að hann væri fús til að auglýsa eftir þeim. Varð það síðan úr, að hann setti auglýsingu um þetta í Morgunblaðið. Jóhannes kvaðst hafa fengið nokkur tilboð, en ekki kvaðst hann hafa svarað þeim þá þegar, vegna þess að einhver afturkiptur hefði komið í málið af hendi viðskiptavinarins. Nokkru síðar kvað hann svo viðskiptamanninn hafa skýrt sér frá því, að hann hefði áhuga á bréfakaupunum. Nokkru síðar kvaðst Jóhannes hafa hringt til eins þeirra, sem sent höfðu tilboð og honum leizt einna bezt á, og var það Ágúst Sigurðsson. Kvaðst Jóhannes nú hafa beðið Ágúst um að koma til sín á skrifstofuna þann sama dag eða næsta dag. Hann kvað Ágúst hafa komið á tilsettum tíma og hafi hann þá spurt Ágúst að því, hve hátt lán hann þyrfti og hverjar tryggingar hann hefði. Hafi Ágúst sagzt þurfa 150 þúsund króna lán og að því er Jóhannes kveður sér hafa skilizt, vegna íbúðar, er hann hafði þá keypt nýlega og standsetja þyrfti.

Jóhannes kvað tryggingu þá, sem Ágúst hafi getað sett, hafa verið umrædda íbúð. Ekki kvað Jóhannes frekari viðræður hafa farið fram milli þeirra í þetta skipti. Jóhannes kvað nú nokkra daga hafa liðið. Kvaðst hann þá hafa talað við greindan viðskiptavin sinn og skýrt honum frá samtali þeirra Ágústs. Kvað hann viðskiptavininn hafa skýrt sér frá því, að hann gæti ekki að svo stöddu veitt lánið og hafi þetta orðið til þess, að hann, Jóhannes, sneri sér til föður síns, Lárusar Jóhannessonar, og spurði hann að því, hvort hann gæti komið 150 þúsund króna vel tryggðum víxli inn í ónotaðan „kvóta“ sinn í Búnaðarbankanum, sem Jóhannes kvað sér kunnugt um, að hann, Lárus, hafði þar. Taldi Jóhannes, að nú hefðu liðið einn eða tveir dagar, en þá hefði faðir hans skýrt honum frá því, að hann mundi geta gert þetta fyrir hann. Kvaðst Jóhannes þá hafa verið búinn að segja föður sínum frá því, að hér væri um að ræða víxil til fimm ára með misserislegum afborgunum. Jóhannes kvaðst nú hafa hringt í Ágúst og skýrt honum frá því, að hann mundi geta veitt honum umrætt lán. Kveður hann það hafa orðið að samkomulagi með þeim, að hann, Jóhannes, gengi frá víxli og tryggingarbréfi og kæmi svo með þau heim til Ágústs til undirskriftar. Kvaðst Jóhannes nú hafa útbúið víxil að fjárhæð kr. 150.000.00 til 6 mánaða, sem Ágúst skyldi samþykkja og eiginkona hans gefa út.

Kvaðst hann síðan hafa farið með skjölin heim til þeirra hjónanna og hafi þau þar ritað undir skjölin. Er Jóhannes kom heim til sín með skjölin, kvaðst hann hafa fengið eiginkonu sína til að rita á skjölin. Ekki kvað Jóhannes neitt annað hafa gerzt þarna en að Ágúst og eiginkona hans rituðu undir skjölin og ekki hafi verið minnst á lánskjörin. Kvaðst hann síðan hafa sagt Ágústi að koma til sín einum eða tveimur dögum seinna og sækja lánsupphæðina. Jóhannes kvaðst nú hafa farið með víxilinn og tryggingarbréfið til stimplunar og þinglýsingar og hafi hann síðan afhent föður sínum skjölin. Minnir Jóhannes, að daginn eftir hafi faðir hans afhent honum andvirði víxilsins að frádregnum venjulegum bankaforvöxtum í sex mánuði. Jóhannes kvað nú Ágúst hafa komið í skrifstofuna til sín og hafi hann þá greitt honum lánsfjárhæðina í reiðufé. Nánar tiltekið kvaðst Jóhannes hafa látið Ágúst hafa kr. 150.000.00 að frádregnum: 1) sex mánaða forvöxtum bankans, 2) stimpilgjaldi víxilsins og þinglýsingarkostnaði tryggingarbréfsins, 3) 2% af kr. 150.000.00 í þóknun til hans sjálfs fyrir útvegun lánsins. Kvaðst Jóhannes halda, að hann hefði afhent Ágústi nálægt kr. 138.000.00. Kvað hann Ágúst hafa undirritað að sinni ósk viðurkenningu fyrir því að hafa fengið að fullu greitt andvirði 150.000.00 króna víxilsins. Viðurkenningu þessa kvaðst Jóhannes hafa afhent föður sínum. Ekki kvaðst Jóhannes hafa sagt Ágústi, að víxillinn hefði verið keyptur af Búnaðarbankanum, og ekki kvað hann neitt hafa verið um það talað milli þeirra, hvar víxillinn ætti að greiða. Jóhannes kvað Ágúst Fjeldsted hæstaréttarlögmann hafa hringt til sín um sumarið 1962 og skýrt sér frá því, að hjá honum væri maður að nafni Ágúst Sigurðsson, er segði, að hann, Jóhannes, hefði útvegað sér lán, og vildi hann eitthvað tala við hann um það. Kvað Jóhannes það hafa orðið úr, að Ágúst Sigurðsson hefði komið til sín og hefði erindið verið það að skýra sér frá því, að komið væri að gjalddaga víxilsins og að hann væri peningalítill og að biðja um gjaldfrest. Jóhannes kvaðst hafa verið vant við látinn og beðið Ágúst um að koma aftur síðar, en það hafi Ágúst ekki gert.

Fyrir sakadómi Reykjavíkur neitaði Jóhannes Lárusson að hafa áskilið sér kr. 65.000.00 í afföll af 150 þúsund króna láninu. Einnig neitaði hann að hafa aðeins greitt Ágústi Sigurðssyni kr. 76.000.00 af lánsfjárhæðinni. Loks neitaði Jóhannes að hafa greitt Ágústi sumarið 1962 fyrst krónur 6.000.00 og síðar kr. 1.000.00 eða nokkra aðra fjárhæð til viðbótar.

Stefnandi máls þessa, Lárus Jóhannesson, kom einnig fyrir sakadóm Reykjavíkur í sambandi við rannsókn út af kæru Ágústs Sigurðssonar. Skýrði hann þar svo frá, að hann hefði rekið umfangsmikla málafærsluskristofu hér í borg frá því á árinu 1924 og þar til er hann var skipaður hæstaréttardómari hinn 1. maí 1960. Hann kvað ekki hafa verið hægt að leysa upp slíka skristofu í einu veffangi og hafi það tekið sig um hálf tannað ár að ljúka viðskiptum sínum að mestu. Hann kvað Búnaðarbanka Íslands hafa verið aðalviðskiptabanka sinn frá því á árinu 1936 og kvaðst hafa beint til hans eftir getu sparisjóðsinnstæðum og öðrum innstæðum frá viðskiptavinum sínum, vinum og kunningjum og hafi þær numið mjög verulegum fjárhæðum. Kvað Lárus sér hafa gengið greiðlega að selja bankanum víxla sína og viðskiptamanna sinna, enda hafi verið gengið út frá því sem gefnu milli sín og bankastjóra bankans, Hilmars Stefánssonar, að hann, Lárus, sæi um, að bankinn tapaði ekki á víxlum þessum eða hefði veruleg óþægindi af þeim, þótt ekki hafi verið neitt skriflegt um það gert. Lárus kvað Jóhannes son sinn hafa vitað, að hann hafi átt ónotaðan „kvóta“ í bankanum og hafi hann nokkrum sinnum beðið sig um að lofa sér að nota hann. Á þennan hátt kvaðst Lárus hafa selt bankanum víxil Ágústs Sigurðssonar 22. febrúar 1961 og afhent Jóhannesi andvirðið. Kvað hann Jóhannes svo daginn eftir hafa afhent sér, eins og venja hafi verið milli þeirra, kvittun Ágústs fyrir því, að hann hefði fengið andvirði víxilsins greitt að fullu. Lárus kvaðst eftir þetta ekki hafa heyrt neitt um þetta víxilmál, þar til er hann hafi lesið kærana í Frjálsri þjóð. Lárus kvað Búnaðarbankann nú hafa óskað þess, að hann yfirtæki víxil Ágústs Sigurðssonar og hafi hann að sjálf-sögðu samþykkt það.

Hilmar Stefánsson, fyrrverandi bankastjóri, skýrði svo frá fyrir sakadómi Reykjavíkur við rannsóknina út af kæru Ágústs Sigurðssonar, að hann hefði á liðnum árum keypt fyrir hönd Búnaðarbanka Íslands marga víxla af Lárusi Jóhannessyni. Hefði hann keypt víxlana samkvæmt gildandi munnlegu samkomulagi við Lárus um, að hann hefði sjálfur eða réði yfir tilsvarende fjárhæð í sparisjóði bankans, enda væri Lárus ábyrgur fyrir greiðslu víxlanna gagnvart bankanum, ef víxilskuldararnir gætu ekki staðið skil á víxlunum, og hefði þetta gilt, þó að Lárus hefði ekki sjálfur ritað nafn sitt á víxlana. Kvað Hilmar Lárus hafa greitt bankanum fjárhæðir víxlanna, er hann var krafinn um þær, í þau fáu skipti, sem á þetta samkomulag hafi reynt. Hilmar kvað

Lárus þó ekki ávallt hafa þurft að greiða alla víxilfjárhæðina í það skipti, heldur kunni hann að hafa greitt aðeins afborgun af víxlinum, en víxillinn hafi verið framlengdur að öðru leyti. Hilmar kvað samkomulag þetta hafa verið í gildi áfram, eftir að Lárus varð hæstaréttardómari, þó að hins vegar hafi verið um tiltölulega fáa víxla að ræða, sem hann hafi keypt af Lárusi, eftir að hann var orðinn dómari. Kvaðst Hilmar hafa litið svo á, að þeir víxlar væru nánast eftirstöðvar frá lögmannstíð Lárusar. Ekki kvað Hilmar hafa verið rätt um það milli þeirra Lárusar, hvort Lárus ætti sjálfur víxla þá, er hann seldi bankanum hverju sinni. Ekki kvaðst Hilmar heldur hafa verið að forvitnast um það, enda hefði það ekki komið honum við. Ekki kvaðst Hilmar muna sérstaklega eftir víxli Ágústs Sigurðssonar, sem fjallað er um í kæru hans, en kannaðist við að hafa samþykkt kaup hans, eins og fram kæmi á kaupbeiðni víxilsins. Ekki kvaðst Hilmar geta sagt um, hvort Lárus hefði sjálfur komið með víxilinn í bankann, en samkvæmt gestabók bankans hefði Lárus ritað nafn sitt í hana hinn 23. febrúar 1961, þ. e. sama dag og víxillinn var keyptur, og bentu líkur til, að Lárus hefði sjálfur komið með víxilinn og talað við sig og hefðu kaup víxilsins verið samþykkt í sama skiptið. Ekki kvaðst Hilmar muna eftir, að Ágúst Sigurðsson hefði rätt við hann um víxilinn eða í nokkru öðru skyni, en ekki vildi hann þó rengja frásögn Ágústs um það. Hilmar kvaðst hafa látið af bankastjórn í ársbyrjun 1962 og kvað sér ekki kunnugt um, hvort Lárus Jóhannesson hefði verið krafinn um greiðslu 150 þúsund króna víxilsins. Hann kvað þetta þó hafa átt að gera samkvæmt samkomulagi þeirra. Hefði Tryggvi Pétursson, aðalfulltrúi víxla-deildar bankans, átt að vita um þetta samkomulag.

Hilmar kvaðst aldrei hafa keypt víxil af Jóhannesi, syni Lárusar, og kvað sig og Jóhannes ekki hafa átt nein viðskipti saman.

Ágúst Fjeldsted, formaður Lögmannafélags Íslands, skýrði svo frá fyrir sakadómi Reykjavíkur, að einhvern tíma á árinu 1962 hefði komið til sín roskinn maður og skýrt sér frá, að hann hefði átt í fasteignakaupum og lent í fjárhagsörðugleikum út af þeim. Hefði hann orðið að taka lán, sem hann hefði fengið hjá eða fyrir milligöngu Jóhannesar Lárussonar, og minnti Ágúst, að maðurinn hefði sagt, að lánsfjárhæðin hefði verið kr. 150.000.00. Kvað Ágúst manninn hafa sagt, að stór afföll hefðu verið tekin af láninu og hafi hann ef til vill nefnt kr. 65.000.00 í því sambandi. Kvað Ágúst manninn hafa beðið sig um aðstoð til að fá

þetta leiðrétt. Ekki kvað Ágúst þetta hafa verið neina kæru, heldur ósk um, að þessu yrði kippt í lag. Kvað Ágúst sig minna, að hann hefði innt manninn eftir gögnum í málinu, en hann muni engin hafa haft. Ágúst kvaðst nú skömmu síðar hafa átt tal við Jóhannes Lárusson og skýrt honum frá erindi mannsins og innt hann eftir því, hvort frásögn mannsins væri rétt. Kvað Ágúst Jóhannes ekki hafa kannazt við, að þetta væri rétt. Kvað hann Jóhannes hafa sagt það rétt vera, að hann hefði haft milligöngu um að útvega manninum lán að fjárhæð kr. 150.000.00 og að aðeins hefði verið tekinn venjulegur kostnaður í sambandi við lántökuna og hafi Jóhannes í þessu sambandi talið upp einhverja liði, sem Ágúst mundi ekki nánar frá að greina, en sem hann kvað hafa verið eðlileg gjöld af slíku láni. Ágúst kvað sér hafa virzt Jóhannes vera sár út af sögusögn mannsins og hafi hann óskað eftir því að fá að tala við hann. Ágúst kveður nú manninn hafa talað við sig skömmu síðar. Kvaðst hann hafa sagt honum, að Jóhannes hefði ekki viðurkennt að hafa tekið afföllin af láninu. Jafnframt kvaðst Ágúst hafa sagt manninum, að Jóhannes óskaði eftir að tala við hann. Kvaðst Ágúst síðan ekki hafa heyrt frá manninum aftur og kvaðst ekki hafa heyrt það, fyrr en hann hafi lesið það í blaði, að Jóhannes hefði greitt manninum kr. 6.000.00 og síðar kr. 1.000.00.

Við rannsókn þá, sem fram fór fyrir sakadómi Reykjavíkur, kom fram kvittun, þar sem Ágúst Sigurðsson viðurkenndi að hafa fengið andvirði umrædds 150.000.00 kr. víxils greitt að fullu. Ekki mundi Ágúst sérstaklega eftir að hafa undirritað kvittun þessa, en vildi þó ekki rengja, að svo hefði verið og hefði það þá verið, er hann tók við 76.000.00 krónunum. Hins vegar tók Ágúst það fram, að þó að hann hafi undirritað kvittun þessa, sé sannleikurinn sá, að hann hafi aðeins fengið kr. 76.000.00 af víxilfjárhæðinni.

Af hálfu ákæruvaldsins var ekki höfðað mál út af kæru Ágústs Sigurðssonar.

Verður nú afstaða tekin til hinna umstefndu ummæla.

Um I.

a. 1. Stefnandi telur ummæli þau, sem fram koma í fyrirsögn greinarinnar varða við ákvæði 234. gr. eða 235. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að ummæli þessi verði ekki talin refsiverð móðgun gagnvart stefnanda. Viðurkennt sé, að stefnandi hafi selt umræddan víxil í Búnaðarbank-

anum og eigi orðið „affallavíxill“ fullan rétt á sér, því að fyrir hafi legið kæra til opinberrar rannsóknar út af víxlinum sem slíkum.

Ummæli þessi verður að meta með hliðsjón af efni greinarinnar í heild, þar á meðal með hliðsjón af kæru Ágústs Sigurðssonar, sem vitnað er til í greininni, og rannsókn þeirri, sem fram fór af því tilefni. Það er ágreiningslaust, að átt sé við stefnanda með orðinu „hæstaréttardómari“. Það er ósannað, að tekin hafi verið afföll af víxli þeim, sem Jóhannes Lárusson keypti af Ágústi Sigurðssyni og stefnandi síðar seldi Búnaðarbanka Íslands. Í ummælum þessum felst aðdróttun um það, að stefnandi hafi átt þátt í hinum kærða verknaði Jóhannesar sonar síns. Ummælin eru meiðandi fyrir stefnanda. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Rétt þykir að ómerkja ummælin í heild samkvæmt ákvæði 1. mgr. 241. gr. almennra hegningarlaga.

2. Stefnandi telur millifyrirsögnina og ummæli þessi varða við 234. gr. eða 235. gr. og 236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að hin tilvitnuðu ummæli séu gagnrýni á Búnaðarbankann, en beinist ekki að stefnanda. Eigi stefnandi því ekki aðild að kröfum út af þeim. Er og mótmælt, að ummælin séu refsiverð.

Millifyrirsögnin og ummælin „Við athugun á reikningum Búnaðarbankans kemur í ljós að hann hefur beinlínis tapað á því að kaupa víxil Ágústs Sigurðssonar“ og „... er samt haldið áfram að kaupa jafn vafasama pappíra og víxil Ágústs Sigurðssonar og konu hans, án athugasemda, sem vissulega var algjörlega óverjandi frá bankans sjónarmiði. ... Hér hlýtur því að vera um að ræða aðra skýringu en þá, sem venjuleg bankaviðskipti byggjast á í síðuðu þjóðfélagi“ beinast að stefnanda. Felst í þeim aðdróttun á hendur stefnanda um það að hafa náð óeðlilegum viðskiptum við Búnaðarbankann. Ummæli þessi hafa ekki verið réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerk.

3. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 234. gr. eða 235. gr. og 236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að stefnandi sé ærumeiddur með ummælum þessum, enda hafi ekkert það sannazt á Jóhannes son hans, sem réttlæti, að það sé aðdróttun, að stefnandi hafi áður stundað sams konar verðbréfasölu.

Þegar ummæli þessi eru virt með hliðsjón af öðrum ummælum

greinarinnar, m. a. vísan greinarinnar til kærunnar á hendur Jóhannesi Lárussyni fyrir meint okur, þá verður að telja, að í ummælum þessum felist aðdróttun á hendur stefnanda. Ummæli þessi hafa ekki verið réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

4. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að hér sé átt við stefnanda eða yfirleitt nokkurn ákveðinn aðilja, heldur sé hér verið að ræða almennt um okurstarfsemi, sem sannast hafi á nokkra aðilja á undanförnum árum.

Með ummælunum í greinarkaflanum „Eins og þessi frásögn ... að því er virðist“ er gefið í skyn, að hið meinta atferli, sem Ágúst Sigurðsson kærði út af, hafi farið fram á þann hátt, sem þar er lýst. Eru ummælin meiðandi fyrir stefnanda. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga, og samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

b. Stefnandi telur grein þessa ritaða í meiðandi og móðgandi tilgangi og telur greinina í heild og fyrirsögnina varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að nokkuð það sé í grein þessari, sem sé meiðandi eða móðgandi fyrir stefnanda.

Þegar virða skal efni greinar þessarar, verður að hafa hliðsjón af því, sem fjallað er um mál Ágústs Sigurðssonar í blaðinu og meint afskipti stefnanda og sonar hans, Jóhannesar Lárussonar, af því. Fyrirsögn greinarinnar og ummælin „Er ekki örvænt ... í spor föður síns“ þykja móðgandi fyrir stefnanda. Þykja þau varða við 234. gr. almennra hegningarlaga, og samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

c. Stefnandi heldur því fram, að hinum umstefndu ummælum sé beint til sín. Telur hann ummælin varða við 234. gr. eða 235. gr. almennra hegningarlaga og 236. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að stefnandi geti ekki tekið hin umstefndu ummæli til sín frekar en aðrir starfandi dómarar.

Grein sú, sem hin umstefndu ummæli birtust í, hefur að geyma bréf frá ónafngreindum lesanda blaðsins, þar sem m. a. er rætt um fjármálaspillingu, sem talin er vera innan lögfræðingastétt.

arinnar, og mál Ágústs Sigurðssonar. Er síðan frekar um efni bréfsins fjallað í greininni og einnig vikið að ágreiningsmáli, sem ekki varðar stefnanda. Þegar hin umstefndu ummæli eru virt með hliðsjón af öðru efni greinarinnar, þá þykir hér vera um svo almennar bollaleggingar að ræða, að stefnandi eigi ekki aðild að kröfum út af þeim. Verður stefndi Einar Bragi því sýknaður af kröfum út af þeim.

d. Stefnandi heldur því fram, að ljóst sé af öllum skrifum blaðsins, að orðunum „verðbréfabraskarar og affallavíxlasalar“ sé beint til sín. Telur hann ummælin varða við 234.—236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að ummælin og bollaleggingar greinarhöfundar séu allt of víðtæk til þess, að ummælin geti átt við stefnanda og hafi stefnandi því ekki nokkra skynsamlega ástæðu til að taka ummælin til sín.

Grein sú, sem hefur að geyma hin umstefndu ummæli, felur í sér gagnrýni á stjórn Búnaðarbanka Íslands. Efni greinarinnar þykir svo almenns eðlis, að vart verði talið, að hin umstefndu ummæli beinist að stefnanda. Þykir hann því ekki eiga aðild að kröfum út af þeim. Verður stefndi Einar Bragi því sýknaður af kröfum út af þeim.

Höfundar greina þeirra í þessu tölublaði Frjálsrar þjóðar, sem hafa að geyma hin refsiverðu ummæli, eru ekki nafngreindir. Ber stefndi Einar Bragi sem ábyrgðarmaður blaðsins því ábyrgð á ummælunum samkvæmt 3. mgr. 15. gr., sbr. 16. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt.

Um II.

a. Stefnandi hefur ekki sett fram refsikröfu varðandi þessi ummæli, en hefur krafist þess, að þau verði ómerkta. Stefnandi kveður greinina ósanna og birta sér til vansa.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að stefnandi eigi rétt á að fá grein þessa ómerkta. Ekki sé dróttað neinu misferli að stefnanda í grein þessari, þótt hann sé nefndur þar á nafn. Stefnandi hafi sjálfur kannast við að hafa selt Búnaðarbankanum greindan víxil og frá því sé skýrt með almennum, hógværum orðum.

Í greinargerð sinni hefur stefnandi skýrt svo frá, að vorið 1960 hafi Jóhannes sonur sinn beðið sig um að aðstoða hann við að selja Búnaðarbankanum víxil að fjárhæð kr. 250.000.00 til fimm ára, samþykktan af Guðmundi Óskarssyni, tryggðan með 1. veðrétti í eignarhluta Guðmundar í nýbyggingunni nr. 20—24 við

Ásgarð og með 3. veðrétti í eigninni nr. 5 við Sogamýrarblett. Stefnandi kveðst hafa vitað þá, að hann mundi verða skipaður hæstaréttardómari og að hann yrði að draga sig út úr viðskiptum, en Jóhannesi hafi verið í mun, að víxillánið fengist, því að hann mundi þá fá einkaumboð til sölu eignarinnar við Ásgarð og fá sölulaun fyrir það. Stefnandi kveðst hafa gert þetta fyrir Jóhannes og kveðst hafa í höndum kvittun Guðmundar fyrir fullri greiðslu andvirðis víxilsins, sem dagsett sé hinn 24. maí 1960.

Að þessu athuguðu þykir ekki efni greinar kaflans eða framsetning slík, að því er varðar stefnanda, að efni séu til að ómerkja hann eða einstök ummæli. Verður stefndi Einar Bragi Sigurðsson því sýknaður af kröfum varðandi þennan kröfulið.

b. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 234. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að nokkuð það sé í grein þessari, sem sé meiðandi eða móðgandi fyrir stefnanda.

Umrædd kvittun var til orðin vegna viðskipta Jóhannesar Lárussonar og Ágústs Sigurðssonar. Það er fram komið, að stefnandi hafði frumrit kvittunarinnar undir höndum og átti þátt í, að hún birtist opinberlega. Í orðunum „... þótt ófölsuð væri ...“ felst aðdróttun um það, að kvittunin kunni að vera fölsuð. Ósann- að er, að svo sé. Þykja þessi tilgreindu ummæli vera meiðandi og móðgandi fyrir stefnanda. Að kröfu stefnanda þykir mega telja þessi ummæli varða við 234. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða þessi ummæli ómerkt.

c. Stefnandi telur greinina í heild með fyrirsögn varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að hér sé um nokkur þau svigurmæli að ræða, sem stefnandi geti tekið til sín.

Kæra Ágústs Sigurðssonar á hendur Jóhannesi Lárussyni var fyrir meint okur, og hafa skrif blaðsins um þátt Jóhannesar Lárussonar við það miðast.

Grein þessi verður því vart skilin á annan veg en þann, að þáttur stefnanda í máli þessu, sem það oftlega hefur verið vikið að, sé miklu alvarlegra eðlis. Verður því að telja, að grein þessi með fyrirsögn feli í sér aðdróttun á hendur stefnanda, er þykir varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt ákvæði 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða hin umstefndu ummæli ómerkt.

d. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 234. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að hér sé einungis verið að gagnrýna viðskiptahætti Búnaðarbankans og felist engin gagnrýni á stefnanda í ummælunum.

Ummælin „... þó að haldið væri áfram að kaupa víxla og verðbréf af Lárusi Jóhannessyni í mjög stórum stíl eins og skilríki bankans bera með sér“. „Við álitum, að hinn stórbætti hagur bankans frá því, sem áður var, geti byggzt á því, að nú er lokið kaupum bankans á verðbréfum og víxlum frá Lárusi Jóhannessyni, sem hann kemur með sem þriðji maður, og fleirum slíkum, eins og blaðið hefur fengið upplýst“ gefa í skyn, að Búnaðarbankinn hafi tapað á viðskiptum við stefnanda. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummælin meiðandi og móðgandi fyrir stefnanda. Að kröfu stefnanda þykir mega telja ummælin varða við 234. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

e. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Bendir stefnandi á í þessu sambandi, að tveimur dögum áður en blað það kom út, sem hefur að geyma hin umstefndu ummæli, hafi Ágúst Sigurðsson, er hann kom fyrir sakadóm Reykjavíkur, ekki viljað rengja, að hann hefði undirritað kvittunina. Er einnig á það bent, að nokkrum dögum áður en blað þetta kom út, hafi stefnandi átt tal við einn af ritnefndarmönnum Frjálsrar Þjóðar, Gils Guðmundsson, sýnt honum frumrit kvittunarinnar og lýst sig fúsan til að gefa allar þær upplýsingar, sem óskað væri eftir til að fyrirbyggja misskilning.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að grein þessi sé aðeins hlutlaus frásögn af staðreyndum, eins og stefnandi hafi sjálfur kannast við, og sé hún á engan hátt meiðandi eða móðgandi fyrir hann. Er því mótmælt, að stefndi Einar Bragi hafi vitað um framburð Ágústs Sigurðssonar fyrir sakadómi Reykjavíkur, er greinin var rituð.

Eins og áður er fram komið, vildi Ágúst Sigurðsson, er hann kom fyrir sakadóm Reykjavíkur, ekki rengja að hafa undirritað umrædda kvittun. Ummælin í greinarkafnanum „Ágúst fullyrti ... nema víxla og tryggingarbréf“ verða því að teljast meiðandi fyrir stefnanda, sem hafði átt frumkvæði að birtingu kvittunarinnar opinberlega. Þykja ummæli þessi varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

Ekki þykir viðtal stefnanda við Gils Guðmundsson valda því, að brot stefnda Einars Braga verði heimfært undir ákvæði 236.

gr. almennra hegningarlaga. Þykja ummælin varða við 235. gr. laganna. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

Höfundar greina þeirra í þessu tölublaði Frjálsrar þjóðar, sem hafa að geyma hin refsiverðu ummæli, eru eigi nafngreindir. Ber stefndi Einar Bragi sem ábyrgðarmaður blaðsins því ábyrgð á ummælunum samkvæmt 3. mgr. 15. gr., sbr. 16. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt.

Um III.

a. Stefnandi telur hin umstefndu ummæli varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að í grein þessari felist móðganir eða aðdróttanir á hendur stefnanda. Stefnandi hafi sjálfur upplýst, að hann hafi selt Búnaðarbankanum víxla í sambandi við umræddar húsasölur. Hafi stefnandi engin rök fært fyrir því, að hin tilgreindu ummæli séu ekki sönn og réttmæt gagnrýni á Búnaðarbankann.

Í greinargerð sinni kveður stefnandi það rangt, að hann hafi selt húseignina nr. 32 við Álfheima, en hins vegar hafi hann á sínum tíma haft einkasölu á íbúðunum í húsinu nr. 34—36 við Álfheima. Kveðst hann hafa auglýst, að víxillán að fjárhæð kr. 50.000.00 til fimm ára gæti fylgt hverri íbúð. Ekki kveður stefnandi auglýst hafa verið í sambandi við hús þessi eða önnur, að þessi lán fengjust í Búnaðarbankanum, enda hafi hann haft ýmsa, sem hafi viljað festa fé sitt í slíkum lánum. Hins vegar hafi svo verið, eftir að hann hafi flutt aðalviðskipti sín í Búnaðarbankann, að hann hafi tekið fram í tryggingarbréfum, að greiða skyldi af víxlunum sömu útlánsvexti og Búnaðarbankinn tæki. Hafi ákvæði þetta verið sett í tryggingarbréfin alveg án tillits til þess, hvort víxlarnir hafi verið seldir Búnaðarbankanum eða öðrum. Stefnandi kveður lán þau, sem veitt hafi verið út á 12 íbúðir í húsunum nr. 34—36 við Álfheima samtals hafa numið kr. 620.000.00 og hafi víxlasalan dreifzt yfir tvö ár. Kveðst stefnandi telja víst, að hann hafi ekki selt alla þessa víxla í Búnaðarbankanum, en hafi hann selt bankanum eitthvað af víxlunum, hafi hann áreiðanlega útvegað bankanum meira starfsfé en sem nam andvirði þeirra víxla, sem bankinn kann að hafa keypt af honum í sambandi við þessi fasteignakaup.

Telja verður, að ummælin í greinarköflunum „þá mun það mála sannast ... að selja mönnum fasteignir“, „Í sambandi við

pau viðskipti ... að greiða það niður á 5 árum“ og „Hefur fasteignasalan raunar ekki farið dult með lánastarfsemi sína ... enda bera skilríki bankans það glögggt með sér“ feli í sér aðdróttun á hendur stefnanda um það að hafa náð óeðlilegu viðskiptasambandi við Búnaðarbanka Íslands. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Eru þau og fyrirsögn greinarinnar meiðandi fyrir stefnanda. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin og fyrirsögnin ómerkt.

b. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að fyrirsögn greinarinnar eða greinin sjálf sé meiðandi eða móðgandi fyrir stefnanda. Er því haldið fram, að hér sé skýrt frá staðreyndum og hafi stefnandi sjálfur staðfest, að rétt sé frá skýrt.

Í greinargerð sinni skýrir stefnandi svo frá, að hann hafi komið heim frá útlöndum hinn 5. september 1963, en hinn 15. september hafi bankastjórn Búnaðarbankans óskað eftir viðtali við hann. Hafi hann síðan komið á fund hennar hinn 17. september. Ekki kveðst stefnandi hafa hitt Hilmar Stefánsson í bankanum, síðan hann lét af störfum sem bankastjóri.

Þótt fram sé komið, að stefnandi hafi komið í Búnaðarbankann til viðtals við bankastjórnina um það leyti, sem tiltekið er í greininni, þá þykir fyrirsögn greinarinnar og ummælin í greinarkafnanum „Síðastliðinn föstudag ... og Magnúsi Jónssyni“ móðgandi fyrir stefnanda. Þykja ummælin og fyrirsögn greinarinnar varða við 234. gr. almennra hegningarlaga, og samkvæmt 1. mgr. 241. gr. verða þau ómerkt.

c. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að grein þessi fari í bága við lög. Blaðið sé hér að ræða málefni, sem það hafi látið til sín taka og það telji sig hafa ástæðu til að ætla, að tekið verði til nánari rannsóknar að fyrirlagi saksóknara ríkisins, enda hafi bankastjórn Búnaðarbankans eindregið lýst sig fylgjandi því.

Grein þessi felur í sér aðdróttun á hendur stefnanda um refsivert atferli. Hefur efni greinarinnar ekki verið réttlætt. Er greinin því í heild með fyrirsögn meiðandi fyrir stefnanda og þykir varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1.

mgr. 241. gr. sömu laga verður greinin með fyrirsögn ómerkt.

d. Stefnandi telur greinina í heild varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að fyrri hluti greinarinnar varði ekki stefnanda, heldur sé þar fjallað um samskipti Ágústs Sigurðssonar og Jóhannesar Lárussunar og þar skýrt frá málavöxtum á sama hátt og Ágúst skýrði frá fyrir dómi. Í síðari hluta greinarinnar sé sagt frá því, sem einnig hafi komið fram við dómsrannsóknina, þ. e., að stefnandi hafi selt víxil Ágústs Sigurðssonar í Búnaðarbankanum. Spurningar þær, sem blaðið varpi fram, séu í mjög eðlilegu samhengi við efni greinarinnar og sé þar gagnrýnd sú framkoma stefnanda að eiga hlut að sölu víxilsins í Búnaðarbankanum á sama tíma og hann gegndi embætti hæstaréttardómara. Er því mótmælt, að þessi gagnrýni sé óþarflega særandi eða móðgandi fyrir stefnanda. Er því einnig mótmælt, að farið sé með vísitandi ósannindi í greininni.

Ummælin í greinarkaflanum „Nú vakna ýmsar spurningar . . . en hann ekki ráð þeirra?“ þykja fela í sér aðdróttanir um misferli í sambandi við sölu umrædds víxils Ágústs Sigurðssonar í Búnaðarbankanum. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga, og samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt. Ummælin í greinarkaflanum „En segja verður sem er, . . . Og finnst dómsmálaráðherra ekkert við þetta að athuga“ þykja móðgandi fyrir stefnanda. Þykja þau varða við 234. gr. almennra hegningarlaga, og samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

e. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 234.—236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að vegið sé að æru og virðingu stefnanda með ummælum þessum. Hér sé um að ræða gagnrýni á skattstofuna, þar sem upplýst sé, að Ágúst Sigurðsson hafi á skattframtali sínu talið fram kr. 65.000.00 í afföll af víxli þeim, sem hann seldi Jóhannesi Lárussyni, og ekki geti gengið, að Ágúst fái afföllin viðurkennd sem frádrátt, nema Jóhannes hafi jafnframt viðurkennt fjárhæðina sem tekjur hjá sér.

Telja verður, að í ummælunum „Hefur „maðurinn“, sem . . . að skipta gjöldum sínum?“ felist aðdróttun á hendur stefnanda um það, að til hans hafi runnið kr. 62.000.00 af fjárhæð víxils

Ágústs Sigurðssonar. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummælin varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

f. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 234. gr. eða 235. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefndu er því mótmælt, að stefnandi hafi réttmæta ástæðu til að telja ummælum þessum beint að sér og eigi hann því ekki aðild að kröfum út af þeim.

Þegar hin umstefndu ummæli eru lesin í samhengi með öðrum ummælum greinarnnar, þá verður að fallast á það með stefnanda, að þau beinist að honum. Eru ummælin móðgandi fyrir stefnanda. Þykja þau varða við 234. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

Höfundar greina þeirra í þessu tölublaði Frjálsrar þjóðar, sem hafa að geyma hin refsiverðu ummæli, eru eigi nafngreindir. Ber Einar Bragi sem ábyrgðarmaður blaðsins því ábyrgð á ummælunum samkvæmt 3. mgr. 15. gr., sbr. 16. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt.

Um IV.

a. Stefnandi telur greinina alla með millifyrirsögnum varða við 234.—236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að með grein þessari sé verið að gagnrýna viðskiptahætti Búnaðarbankans. Hins vegar sé stefnandi ekki áfældur.

Í greinargerð stefnanda kemur fram svohljóðandi yfirlýsing Guðbjarnar Guðmundssonar, formanns Byggingarsamvinnufélags prentara:

„Að gefnu tilefni vottast, að Byggingarsamvinnufélag prentara, sem ég hef verið formaður fyrir frá upphafi og er enn, hafði á árunum 1947—1959 allmikil viðskipti við Lárus Jóhannesson, hrm. (sic). Í því sambandi keypti Lárus af okkur allmikið af ríkistryggðum skuldabréfum á þessum árum. Skuldabréfaflokkarnir voru með misjöfnum vaxtakjörum og til mislangs tíma, og var kaupverðið því eðlilega mismunandi, hæst 98%, en lægst 68% netto, og seldum við Lárusi auðvitað ekki bréf án þess áður að hafa gengið úr skugga um, að ekki var fánlegt hærra verð annars staðar.

Hér var um hrein kaup að ræða af hendi Lárusar gegn staðgreiðslu, og var Byggingarfélaginu að sjálfsögðu með öllu óvið-

komandi, hvað Lárus seldi bréfin fyrir og á engar kröfur á hendur honum.

Viðskipti þessi voru ánægjuleg fyrir félagið og meðvaldandi að því, að margir eiga nú íbúðir, sem nú teljast ódýrar.

Að lokum vil ég geta þess, að stjórn Byggingarsamvinnufélags prentara á engan þátt í skrifum Frjálsrar þjóðar um þetta mál.“

Þykja því ekki efni til að refsa fyrir eða ómerkja ummælin í fyrri hluta greinarinnar. Hins vegar verður að telja, að í tveimur síðustu köflum greinarinnar „Nú hefur blaðið fengið staðfest . . . að eitt blað geti birt um þetta tæmandi upplýsingar“ felist aðdróttanir á hendur stefnanda um refsiverðan verknað og hagnýtingu hagsmunasambands. Ummæli þessi hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummæli þessi í heild með millifyrirsögnum svo og fyrirsögn greinarinnar „Nýtt tugmilljónamál: Prentarablokkirnar hafðar að fépúfu“ varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

b. Stefnandi telur grein þessa með millifyrirsögnum varða við 234.—236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að í grein þessari felist gagnrýni á Búnaðarbankann í sambandi við verðbréfakaup hans, sem viðurkennt sé, að fram hafi farið. Er því haldið fram, að ekki sé neinum ásökunum beint að stefnanda, en spurningar blaðsins beinist að Jóhannesi Lárussyni og Guðmundi Óskarssyni.

Telja verður, að ummælin í greinarköflunum „Blaðið hefur sagt . . . sem þó var kærður í málinu.“ „Og saksóknari hreyfir sig ekki . . . ef hátt settir trúnaðarmenn ríkisins eiga í hlut . . .“ feli í sér aðdróttanir á hendur stefnanda um afbrot og fjármála-spillingu. Þykja ummælin varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

c. Stefnandi telur greinina í heild með aðalfyrirsögn og millifyrirsögnum varða við 236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefndu er á það bent, að fyrri hluti greinarinnar út að undirfyrirsögninni „Hver var seljandinn?“ snerti stefnanda á engan hátt og eigi hann því enga aðild að kröfum varðandi hann. Þá er því haldið fram, að í kaflanum „Hver var seljandinn?“ sé aðeins verið að fjalla um staðreyndir, sem fram hafi komið við rannsókn út af kærðu Ágústs Sigurðssonar og fram hafi komið í viðtali blaðsins við Magnús Jónsson, þ. e., að Bún-

aðarbankinn hafi aldrei keypt neina víxla eða verðbréf af Jóhannesi Lárussyni.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að grein þessi feli fyrst og fremst í sér gagnrýni á stjórn Búnaðarbankans út af því, að á sama tíma og ýmsum hafi verið neitað um smálán í bankanum hafi stefnandi haft svo að segja ótakmarkaðan aðgang að lánum í formi víxilsölu eða verðbréfasölu og hafi einkum verðbréfa-kaupin verið bankanum óhagstæð.

Telja verður, að ummælin í greinarköflunum „Hvers vegna kaupa bankastjórnarnir ekki af Lárusi ... ef þeim var ókunnugt um affallaupphæðina?“, „Og af hverjum mundi bankinn þá hafa keypt ... inn á hinn víða kvóta hans“, „Hver maður sér, að Lárus hefði ekki getað vaðið í bankann svo sem hann hefur gert nema með vilja og vitund bankastjóra.“, „Hafi bankaráðsmenn vitað um ... hafa þeir þá ekki skýrt bankaráðsmönnum frá því?“, millifyrirsögnin „Hver auðgast á afföllunum?“, ummælin í greinarköflunum „Hafi bæði bankaráði og bankastjórum ... hvort svo hafi verið eða ekki?“ og „Og meira en það, ... að krefjast rannsóknar umsvifalaust“ feli í sér aðdróttanir á hendur stefnanda um að hagnýta sér hagsmunasamband í viðskiptum sínum við Búnaðarbankann og aðra fjármálaspillingu. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummælin varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

Höfundar greina þeirra í þessu tölublaði Frjálsrar þjóðar, sem hafa að geyma hin refsiverðu ummæli, eru eigi nafngreindir. Ber stefndi Einar Bragi sem ábyrgðarmaður blaðsins því ábyrgð á ummælunum samkvæmt 3. mgr. 15. gr., sbr. 16. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt.

Um V.

a. Stefnandi telur ummæli greinarinnar í heild svo og fyrir-sögn hennar varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara 234. gr. og 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að þótt stefnandi sé að vísu nefndur í greininni í sambandi við þá spurningu, hver hafi keypt víxil Ágústs Sigurðssonar af Búnaðar-bankanum, þá eigi hann þó ekki aðild að kröfum varðandi grein-ina. Á þessum tíma hafi staðið yfir rannsókn út af viðskiptum varðandi umræddan víxil og hafi því víxillinn verið sönnunar-gagn í málinu. Það sé staðreynd, að víxillinn hafi á þeim tíma verið horfinn úr Búnaðarbankanum. Er því mótmælt af hálfu

stefnda Einars Braga, að honum hafi verið um það kunnugt, að stefnandi hefði leyst til sín víxilinn hinn 17. september.

Eins og fram kom við rannsókn þá, sem fram fór fyrir saka-dómi Reykjavíkur, hafði Ágúst Sigurðsson framlengt frumvix-ilinn, eftir að hann kom í Búnaðarbankanum, og var víxilfjár-hæðin komin í kr. 129.000.00, en Ágúst kvað frumvixilinn glat-aðan. Stefnandi lýsti því yfir við rannsóknina hinn 18. septem-ber, að bankinn hefði óskað eftir því, að hann yfirtæki víxil Ágústs Sigurðssonar, og hefði hann samþykkt það.

Á frumstigi rannsóknarinnar hafði rannsóknardómarinn aflað ljósrits af víxli þeim, sem var í Búnaðarbankanum, svo og ann-arra gagna um víxilviðskipti Ágústs Sigurðssonar við bankann.

Telja verður, að í fyrirsögn greinarinnar og í ummælunum í greinarköflunum „Hér hefur gerzt mjög alvarlegur hlutur ... fyrst víxill Ágústs er horfinn þaðan?“, „Hefur Lárus Jóhannesson ... síðustu vikurnar?“, „... en getur vissulega ýtt undir ... um það í höndum sakadómara“ felist aðdróttun á hendur stefnanda um að eiga þátt í að torvelda rannsókn opinbers máls með því að fjarlægja sönnunargögn. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummæli þessi varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt ákvæði 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða fyrirsögnin og ummælin ómerkt.

b. Stefnandi telur hin umstefndu ummæli varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er á það bent, að stefnandi sé ekki nefndur á nafn í grein þessari. Er því mótmælt, að við hann sé átt með ummælum þessum og því haldið fram, að hann eigi ekki aðild að kröfum út af þeim.

Það er að vísu rétt, að stefnandi er ekki nefndur með nafni í grein þessari. Hins vegar er á það að líta, að kæruefni Ágústs Sigurðssonar á hendur Jóhannesi Lárussyni er meint okur. Verður því að telja, að hinum umstefndu ummælum sé m. a. beint að stefnanda. Er það þessari niðurstöðu til styrktar, að í sama tölublaði Frjálsrar Þjóðar eru nokkrar greinar til viðbótar, þar sem fjallað er um kæru Ágústs Sigurðssonar og rannsókn þá, sem fram fór út af henni. Eru það m. a. á 1. bls. greinarnar „Er verið að fjarlægja sönnunargögnin? Vixillinn horfinn úr bank-anum.“, „Lárus játar afföllin“, og er þar vikið að stefnanda mjög á sama hátt og þeim, sem í þessum umstefndu ummælum eru nefndir „eiðsvarnir embættismenn.“

Það verður að telja, að í fyrirsögn greinarinnar og greinar-köflunum „Sök sú, sem fjallað er um . . . en eigin fjármunir ekki settir í neina hættu“ og „Ef hlutaðeigandi embættismenn . . . háttlaunaðra embættismanna“ felist aðdróttun á hendur stefnanda um fjármálaspillingu. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummælin varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða fyrirsögnin og ummælin ómerkt.

c. Stefnandi telur efni greinarinnar í heild með fyrirsögn varða við 236. gr. almennra hegningarlaga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að í grein þessari felist engar aðdróttanir eða móðganir á hendur stefnanda.

Með vísan til þess, sem segir um kröfulið IV a, þykja ekki efni til að refsa fyrir eða ómerkja fyrirsögn greinarinnar eða ummælin í greinarkaflanum „Lárus Jóhannesson, . . . skuldabréf síðan 1954.“ Önnur ummæli greinarinnar þykja fela í sér aðdróttun á hendur stefnanda um fjármálaspillingu. Ummælin hafa ekki verið réttlætt. Þykja ummælin varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

d. Stefnandi hefur ekki krafizt refsingar út af þessum ummælum, en krefst þess, að þau verði ómerkt.

Af hálfu stefnda Einars Braga er ómerkingarkröfunni mót-mælt.

Af hálfu stefnda Einars Braga hefur verið aflað umsagnar Seðlabanka Íslands um það, hvað felist í hugtakinu „víxilkvóti“ í banka. Segir svo í umsögn bankans:

„Umrætt hugtak hefur verið notað í viðskiptabönkum um árabil. Almennt má segja, að hugtakið feli í sér, að banki hafi veitt viðskiptavini ádrátt um, að hann hafi aðgang að bankanum um sölu víxla að vissri hámarksupphæð á hverjum tíma. Yfirleitt er áskilið, að seljandi sé útgefandi eða ábekjandi víxlanna, að þeir séu til takmarkaðs tíma og sem liður í ákveðnum viðskiptum, t. d. vörusala heildsala til smásala. Það er yfirleitt forsenda banka fyrir veitingu víxlakvóta, að víxlar séu ekki framlengdir, og upphæð þeirra er oftast skulduð á reikning seljanda, séu vanskil sýnd af hálfu samþykkjanda. Veiting víxlakvóta er yfirleitt alltaf munnleg, og bankarnir afturkalla þá einhliða, oft með litlum eða engum fyrirvara. Um það er oft að ræða, að seljandi víxla láti bankanum í té svokallað allsherjarveð (t. d. veð í fasteign) til tryggingar víxlakvóta.

Ofanskráð er almenn skilgreining nefnds hugtaks. Frávik frá henni og sérreglur geta verið í einstökum bönkum, og þróun framkvæmda þarf ekki að vera eins við þá alla. Verður að vísa til einstakra banka um upplýsingar varðandi slík frávik.“

Hin umstefndu ummæli beinast að stefnanda og eru meiðandi fyrir hann. Eftir því sem fram kemur í umsögn Seðlabanka Íslands, þykja ummælin ekki vera réttlætt. Verður ómerkingarkrafa stefnanda því tekin til greina.

e. Stefnandi telur hin umstefndu ummæli í grein þessari varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því mótmælt, að gefið sé í skyn með ummælum þessum, að stefnandi hafi haft hagnað í sambandi við umrætt víxillán Ágústs Sigurðssonar. Er því mótmælt, að í grein þessari felist dylgjur eða aðdróttanir í garð stefnanda.

Ummælin „sem beini meintum verknaði að dómsforseta Hæstaréttar, Lárusi Jóhannessyni, öðrum fremur, . . . sem grunaðan um aðild að þessu ókræsilega máli“ beinast að stefnanda. Í þeim felst aðdróttun um aðild stefnanda að afbroti því, sem kæra Ágústs Sigurðssonar fjallaði um. Ummæli þessi, sem ekki hafa verið réttlætt, þykja varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt. Þegar ummælin „Það er augljóst hverjir hafa fjallað um tilnefningu Þórðar Björnssonar í þetta dómþing öðrum fremur; hvað sem fyrir þeim herrum hefur vakað“ eru lesin í samhengi við önnur ummæli greinarinnar, þá verður að telja, að í þeim felist aðdróttun um það, að stefnandi hafi ætlað að hafa áhrif á dómsrannsókna, sem fram fór út af kæru Ágústs Sigurðssonar, og Þórður Björnsson sakadómari stjórnaði, með því að eiga þátt í því, að Þórður tók sæti sem varadómari í Hæstarétti undir forsæti stefnanda á sama tíma og framangreind rannsókn stóð yfir. Þykja ummælin, sem ekki hafa verið réttlætt, varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

f. Stefnandi telur ummæli þessi varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að í grein þessari felist hugleiðingar almenns eðlis og geti stefnandi ekki átt aðild út af ummælum greinarinnar. Er því mótmælt, að í ummælunum felist dylgjur eða ærumeiðingar.

Eins og rakið hefur verið undir lið V b, eru í þessu eintaki af Frjálsri þjóð nokkrar greinar um kæru Ágústs Sigurðssonar og dómsrannsóknina út af henni og þar vikið að stefnanda á ýmsan hátt. Meðal annars er greinin „Lárus verður að víkja úr Hæstarétti“ á sömu blaðsíðu og grein sú, sem hefur að geyma ummælin undir þessum lið. Að þessu athuguðu verður að telja, að ummælin undir þessum lið beinist að stefnanda. Ummæli þessi fela í sér aðdróttun á hendur stefnanda um fjármálaspillingu. Eru ummælin ekki réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verða ummælin ómerkt.

g. Stefnandi telur greinina í heild með fyrirsögn varða við 236. gr. almennra hegningarlaga, en til vara við 234. gr. eða 235. gr. sömu laga.

Af hálfu stefnda Einars Braga er því haldið fram, að efni greinar þessarar verði að skoðast með hliðsjón af máli því, sem blaðið hafði verið að ræða að undanfögnu. Bollaleggingar þær, sem komi fram í grein þessari, séu almenns eðlis og lúti að mestu að því, að blaðinu finnist seinagangur á rannsókn á máli Jóhannesar Lárussonar.

Í grein þessari og fyrirsögn hennar er gefið í skyn, að stefnandi hafi verið svo riðinn við meintan refsiverðan verknað og ýmsa fjármálaspillingu, að handhafa ákærvalds hafi borið að hlutast til um, að stefnandi viki úr sæti sínu sem dómari í Hæstarétti. Fyrirsögnin og ummæli greinarinnar eru meiðandi fyrir stefnanda og eru ekki réttlætt. Þykja þau varða við 235. gr. almennra hegningarlaga. Samkvæmt 1. mgr. 241. gr. sömu laga verður greinin í heild með fyrirsögn ómerkt.

Höfundar greina þeirra, sem birtust í þessu tölublaði Frjálsrar þjóðar, sem hafa að geyma hin refsiverðu ummæli, eru eigi nafngreindir. Ber stefndi Einar Bragi sem ábyrgðarmaður blaðsins því ábyrgð á ummælunum samkv. 3. mgr. 15. gr., sbr. 16. gr. laga nr. 57/1965 um prentrétt.

Við ákvörðun refsingar á hendur stefnda Einari Braga ber að taka tillit til þess, að með dómi bæjarþings Reykjavíkur, uppkveðnum hinn 2. desember 1964, var honum gerð refsing fyrir ummæli, sem birtust í Frjálsri þjóð hinn 7. september 1963, sbr. ákvæði 78. gr. almennra hegningarlaga. Þykir refsing stefnda Einars Braga í máli þessu hæfilega ákveðin 7.500.00 kr. sekt í ríkissjóð, en sæti hann varðhaldi í 15 daga, verði sektin eigi greidd innan aðfararfrests í máli þessu.

Einar Bragi Sigurðsson er nú ekki lengur ábyrgðarmaður Frjálsrar þjóðar. Er því ekki unnt að taka til greina kröfu stefnanda um það, að hann verði samkvæmt ákvæði 22. gr. laga nr. 57/1956 skyldaður til að birta dóm í máli þessu í Frjálsri þjóð. Verður stefndi Einar Bragi Sigurðsson því sýknaður af þeirri kröfu.

Samkvæmt 2. mgr. 241. gr. almennra hegningarlaga verður stefndi Einar Bragi Sigurðsson dæmdur til að greiða stefnanda kostnað af birtingu forsendna og niðurstöðu dóms í máli þessu. Þykir kostnaður þessi hæfilega ákveðinn kr. 7.000.00.

Samkvæmt ákvæði 1. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga verður stefnda Einari Braga Sigurðssyni gert að greiða stefnanda miskabætur, er ákveðast kr. 75.000.00. Með hliðsjón af hinum dæmdu ummælum ber honum og að greiða 7% ársvexti af þeirri fjárhæð frá 21. marz 1963 til 1. janúar 1964 (svo), 6% ársvexti frá þeim degi til 1. janúar 1966 og 7% ársvexti frá þeim degi til greiðsludags.

Eftir þessum úrslitum málsins verður stefndi Einar Bragi Sigursson dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað, sem ákveðst kr. 20.000.00.

Stefnandi hefur krafizt þess, að svonefndir varastefndu, þeir Kristján Jóhannesson, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson, Haraldur Henrysson, Ingimar Jónasson og Sigmar Ingason, verði einn fyrir alla og allir fyrir einn dæmdir til að þola það, að fjárnám verði gert í eignum þeirra fyrir sekta-, skaðabóta- og málskostnaðargreiðslum svo og fyrir greiðslu kostnaðar við birtingu dóms, sem stefndi Einar Bragi kann að verða dæmdur til að greiða í máli þessu, að svo miklu leyti sem greiðslugeta hans hrekkur ekki til fyrir greiðslum þessum.

Hinn 9. desember 1962 komu saman á fund 14 menn í þeim tilgangi að stofna hlutafélag um rekstur blaðsins Frjálsrar þjóðar. Var þar samþykktur stofnsamningur Hugins h/f. Samkvæmt honum var félagið stofnað í þeim tilgangi að eignast blaðið og taka við rekstri þess „skv. efnahagsreikningi blaðsins pr. 9. 12. 1962.“ Er samningurinn undirritaður þennan sama dag. Samkvæmt samningnum lofuðu þessir 14 menn að greiða samtals kr. 76.000.00 sem hlutafjárframlag, en afgangur hlutafjárins skyldi fenginn hjá mönnum, sem stofnendur ákvæðu að bjóða hluti í félaginu. Öll hlutafjárloforðin skyldu greidd fyrir 1. janúar 1964. Stofnfundur var síðan haldinn hinn 4. maí 1963. Á fundinum var gerð kunn samþykkt miðstjórnar Þjóðvarnar-

flokks Íslands frá 14. janúar 1963, þar sem samþykkt var að afhenda hlutafélagi, sem stofnað var hinn 9. desember 1962, blaðið Frjálsa þjóð til fullrar eignar samkvæmt samþykkt 5. landsfundar flokksins. Skyldi hlutafélagið skráð sem útgefandi blaðsins, þegar er það hefði verið tilkynnt til firmaskrárritara. Á stofnfundi félagsins var kosin stjórn fyrir félagið. Voru í aðalstjórn kosnir þeir stefndu Kristján Jóhannesson, formaður, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson, Haraldur Henrysson og Einar Bragi Sigurðsson, en í varastjórn þeir stefndu Sigmar Ingason og Ingimar Jónasson. Fram er komið, að nokkrir af stofnendunum hafa aukið hlutafjárloforð sín, en auk þess hafa nýir hluthafar lofað hlutafjárframlögum, þannig að hlutafjárloforð nema samtals kr. 188.000.00. Dráttur varð á, að félagið væri skrásett skv. lögum nr. 77/1921. Hinn 21. janúar 1964 kærði stefnandi til sakadómaraembættisins í Reykjavík út af þeirri vanrækslu. Hinn 26. febrúar 1964 var félagið síðan skrásett hjá borgarfégetaembættinu í Reykjavík, og birtist auglýsing um skrásetninguna í Lögbirtingarblaðinu, er út kom hinn 4. marz 1964. Það er ljóst af framansögðu, að félagið Huginn, sem stofnað hafði verið sem hlutafélag til að taka við rekstri Frjálsrar þjóðar, hafði ekki verið skrásett samkvæmt ákvæði 10. gr. laga nr. 77/1921 um hlutafélög, er greinar þær birtust í Frjálsri þjóð, er liggja til grundvallar málshöfðun þessari. Tilkynningarskylda þessi hvíldi á stjórn félagsins. Samkvæmt stofnsamningi félagsins skyldi stjórn félagsins ráða ritstjóra að fengnum tillögum ritstjórnar. Það þykir verða að telja, að vegna þeirrar vanrækslu að láta skrásetja félagið verði stjórnarmeðlimir sjálfir að bera ábyrgð á greiðslum þeim, sem ritstjóri og ábyrgðarmaður blaðsins, stefndi Einar Bragi Sigurðsson, hefur bakað sér og raktar hafa verið hér að framan. Það er ekkert komið fram um það, að varastjórnendurnir, þeir stefndu Sigmar Ingason og Ingimar Jónasson, hafi tekið þátt í stjórnarstörfum fram að þeim tíma, að félagið var skrásett. Þykir því verða að fella á meðlimi aðalstjórnar eina, þá Kristján Jóhannesson, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson og Harald Henrysson, ábyrgð þessa, sem þeir þykja eiga að bera einn fyrir alla og allir fyrir einn. Samkvæmt þessu og í samræmi við kröfugerð stefnanda verða því stefndu Kristján Jóhannesson, Sigurjón Þorbergsson, Stefán Pálsson og Haraldur Henrysson einn fyrir alla og allir fyrir einn dæmdir til að þola það, að fjárnám verði gert í eignum þeirra fyrir sekt, skaðabóta- og málskostnaðargreiðslum svo og fyrir greiðslu kostn-

aðar fyrir birtingu dóms, sem lagðar eru á stefnda Einar Braga Sigurðsson í máli þessu, að því leyti sem greiðslugeta hans hrekkur ekki til fyrir greiðslum þessum.

Ekki þykja efni til að dæma stefnanda sjálfstæðan málskostnað úr hendi þessara stefndu, og verður hann látinn falla niður.

Samkvæmt þessu verða stefndu Sigmar Ingason og Ingimar Jónasson sýknaðir af kröfum stefnanda, en rétt þykir, að málskostnaður gagnvart þeim falli niður.

Við munnlegan flutning málsins viðhafði stefnandi eftirfarandi óviðurkvæmileg ummæli um aðilja, sem ekki eru málsaðiljar: „hefndarstarf“, „metorðastrit“, „vitgrannur“, „æruleaus aumingi“ og „vinna undanskotseið“. Ber að átelja ummæli þessi.

Guðmundur Jónsson borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Framangreind ummæli skulu vera ómerk.

Stefndi Einar Bragi Sigurðsson greiði 7.500.00 króna sekt í ríkissjóð, en sæti ella varðhaldi í 15 daga, verði sektin eigi greidd innan aðfararfrests í máli þessu.

Stefndi Einar Bragi Sigurðsson greiði stefnanda, Lárusi Jóhannessyni, kr. 75.000.00 í miskabætur með 7% ársvöxtum frá 21. marz 1964 til 1. janúar 1965, með 6% ársvöxtum frá þeim degi til 1. janúar 1966 og með 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi Einar Bragi Sigurðsson greiði stefnanda kr. 7.000.00 í birtingarkostnað og kr. 20.000.00 í málskostnað.

Stefndi Einar Bragi Sigurðsson skal vera sýkn af kröfu stefnanda um birtingu dóms í máli þessu í Frjálsri þjóð.

Dómi þessum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

Stefndu Kristjáni Jóhannessyni, Sigurjóni Þorbergssyni, Stefáni Pálssyni og Haraldi Henryssyni er skylt að þola það einum fyrir alla og öllum fyrir einn, að fjárnám verði gert í eignum þeirra til innheimtu framangreindra fjárhæða, að svo miklu leyti sem greiðslugeta stefnda Einars Braga Sigurðssonar hrekkur ekki til, en málskostnaður gagnvart þeim fellur niður.

Stefndu Ingimar Jónasson og Sigmar Ingason skulu vera sýknir af kröfum stefnanda í máli þessu, en málskostnaður gagnvart þeim fellur niður.